

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΜΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

«Σύγχρονες έννοιες της Μορφολογίας.
Διερεύνηση του επιπέδου γνώσεων
μαθητών Δημοτικού στις εγκλίσεις και
την τροπικότητα»

ΓΙΑΒΡΗ ΔΙΟΝΥΣΙΑ (Α.Μ. 216733)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΑΤΣΟΥΔΑ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2020

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΜΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

**ΑΝΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

Μεταπτυχιακή εργασία:

«Σύγχρονες έννοιες της Μορφολογίας.
Διερεύνηση του επιπέδου γνώσεων των
μαθητών Δημοτικού στις εγκλίσεις και την
τροπικότητα»

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ:

ΑΘΗΝΑ 2020

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	9
1.1 Ορισμοί.....	9
1.2 Οι εγκλίσεις στις σχολικές γραμματικές	11
1.3 Οι εγκλίσεις στα σχολικά εγχειρίδια	13
1.4 Οι εγκλίσεις στις νεοελληνικές επιστημονικές γραμματικές.....	23
1.5 Ζητήματα σχετικά με την γραμματική κατηγορία των εγκλίσεων.....	30
1.5.1 Ζητήματα σχετικά με το λόγο ύπαρξης των εγκλίσεων	30
1.5.2 Ζητήματα σχετικά με το λόγο ύπαρξης της υποτακτικής.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	37
2.1 Ερευνητικά ερωτήματα	37
2.2 Μεθοδολογία έρευνας	38
2.3 Ερευνητική διαδικασία και δείγμα έρευνας	40
2.4 Περιορισμοί έρευνας.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	41
3.1 Άσκηση 1.....	41
3.2 Άσκηση 2.....	44
3.3 Άσκηση 3.....	47
3.4 Άσκηση 4.....	49
3.5 Άσκηση 5.....	52
3.6 Άσκηση 6.....	55
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	60

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	63
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	67

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αρχικά στην παρούσα εργασία γίνεται μία ανάλυση των εγκλίσεων και της διδασκαλίας τους, και παρουσιάζονται ζητήματα που σχετίζονται με τον τρόπο που τις διδάσκονται τα παιδιά στα σχολικά εγχειρίδια.

Αναλυτικότερα, στο θεωρητικό μέρος αρχικά παρουσιάζονται οι απαραίτητοι ορισμοί. Κατόπιν αναλύονται οι εγκλίσεις στις σχολικές γραμματικές και στα σχολικά εγχειρίδια. Το υπόλοιπο μέρος του κεφαλαίου είναι αφιερωμένο στη διερεύνηση ζητημάτων σχετικά με το λόγο ύπαρξης των εγκλίσεων και ιδιαίτερα της υποτακτικής.

Στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας παρουσιάζονται τα ερευνητικά ερωτήματα, η μεθοδολογία έρευνας και η ερευνητική διαδικασία. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας μέσα από γραφήματα και ανάλυση των απαντήσεων. Τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα, ο επίλογος, η βιβλιογραφία και το παράρτημα.

Λέξεις κλειδιά: εγκλίσεις, υποτακτική, διδασκαλία των εγκλίσεων

ABSTRACT

Initially, this paper provides an analysis of inclinations and their teaching, and presents issues related to the way children are taught in school textbooks.

In more detail, the theoretical part first presents the necessary definitions. Then the inclinations in the school grammars and in the textbooks are analyzed. The rest of the chapter is devoted to exploring issues related to the reason for the existence of inclinations and especially the hypothetical inclination.

The methodology chapter presents the research questions, the research methodology and the research process. The third chapter presents the results of the research through graphs and analysis of the answers. Lastly, the conclusions, the epilogue, the bibliography, and the appendix will be presented.

Keywords: inclinations, hypothetical inclination, teaching of inclinations

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος *έγκλιση* αναφέρεται σε τυπικά διαφοροποιημένες ρηματικές δομές που σχετίζονται με διαφορετικές χαρακτηριστικές λειτουργίες και ορίζεται ως η μορφή που παίρνει το ρήμα για να φανερώσει τον τρόπο με τον οποίο θέλουμε να εκφράσουμε αυτό που περιγράφει ένα ρήμα.

Με την παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια να εξεταστεί κατά πόσον οι μαθητές της Στ' τάξης του Δημοτικού μπορούν να διακρίνουν τους ρηματικούς τύπους και να κατατάξουν τα ρήματα στις εγκλίσεις που έχουν.

Ερευνητικό ερώτημα της εργασίας αποτελεί, επίσης, το αν οι μαθητές αναγνωρίζουν τη λειτουργία των εγκλίσεων, έχοντας ήδη διδαχθεί πως η οριστική εκφράζει το πραγματικό, η υποτακτική το επιθυμητό και η προστακτική χρησιμοποιείται για να δώσουμε μια οδηγία ή για να προστάξουμε. Παρατηρείται συχνά πως οι μαθητές μαθαίνουν τις εγκλίσεις κυρίως μορφολογικά και δε συνειδητοποιούν πως η καθεμία χρησιμοποιείται επιτελώντας μια λειτουργία.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ την οικογένεια μου για την υπομονή που επέδειξε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, καθώς και τους επιβλέποντες καθηγητές μου για τις πολύτιμες συμβουλές τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.1 Ορισμοί

Οι όροι «έγκλιση και «τροπικότητα» είναι δύο έννοιες που χρησιμοποιούνται από την εκπαιδευτική κοινότητα, από ερευνητές και γλωσσολόγους και αφορούν στη μορφολογία του ρήματος και στις λειτουργίες που αυτά επιτελούν. Ωστόσο, ο όρος «τροπικότητα» έχει εισέλθει στην εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια, ενώ ο όρος «έγκλιση» χρησιμοποιούταν από καιρό.

Πιο συγκεκριμένα, ως έγκλιση ορίζεται η μορφή που παίρνει το ρήμα για να φανερώσει τον τρόπο με τον οποίο θέλουμε να εκφράσουμε αυτό που περιγράφει ένα ρήμα (Κατσούδα, 2018:137). Τροπικότητα είναι η υποκειμενική στάση ενός ομιλητή έναντι σε αυτό που περιγράφει ένα ρήμα (Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 2005:466). Οι υποδιαρέσεις της τροπικότητας είναι οι εξής:

Η επιστημική (γνωστική) τροπικότητα φανερώνει τον βαθμό δέσμευσης του ομιλητή ως προς την αληθοέπεια του εκφωνήματός του. Η απόλυτη δέσμευση δηλώνει βεβαιότητα, για την οποία, ωστόσο, μερικές φορές, υφέρπει μία δόση αμφιβολίας, από μέρους του ακροατή.

Η δεοντική τροπικότητα φανερώνει τον βαθμό της ενδογενούς ή εξωγενούς πίεσης/εξαναγκασμού που ασκείται στο υποκείμενο, ώστε να επιτελέσει μία πράξη, που παρουσιάζεται ως επιθυμητή, υποχρεωτική κ.λ.π., συνεπώς υπάρχει προσανατολισμός στο μέλλον.

Η δυναμική τροπικότητα φανερώνει δυνατότητα ή θέληση του υποκειμένου για την επιτέλεση μίας πράξης.

Στην Κοινή Νέα Ελληνική η τροπικότητα, λόγω απλοποίησης του αρχαίου εγκλιτικού συστήματος, δηλώνεται με περιφραστικούς τροπικούς τύπους (να, ας, θα + παρεμφατικός τύπος).

Στην Κοινή Νέα Ελληνική, στο επικοινωνιακό περιβάλλον της ερώτησης δεν δηλώνεται υποχρεωτικά τροπικότητα, εξαιτίας της άγνοιας του ομιλητή, εκτός αν η ερώτηση εκφράζει αβεβαιότητα/απορία.

Η πρόταση είναι το πιο περίπλοκο σύστημα του μορφολογικού συστήματος των ελληνικών, αφού το ρήμα έχει πολλούς διαφορετικούς τύπους, λόγω της κλίσης του που βασίζεται σε μια σειρά γραμματικών κατηγοριών όπως πρόσωπο, αριθμός, χρόνος, φωνή, ενέργεια και έγκλιση.

Σύμφωνα με τη γραμματική των Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton, ο όρος έγκλιση αναφέρεται σε τυπικά διαφοροποιημένες ρηματικές δομές που σχετίζονται με διαφορετικές χαρακτηριστικές λειτουργίες. Προκειμένου η διαφοροποίηση της έγκλισης να είναι έντονη στους τύπους ρήματος, πρέπει να είναι διαφορετικοί στη μορφολογία τους ή στην επιλογή των μορίων που προηγούνται και προσδιορίζουν τους τύπους των ρημάτων. Ως εκ τούτου, η έγκλιση θεωρείται μια μορφολογική κατηγορία του ρήματος. Η ελληνική γλώσσα έχει μόνο τρεις τυπικά διαφοροποιημένους τύπους έγκλισης: οριστική, υποτακτική, προστακτική. Η οριστική και η υποτακτική διαφοροποιούνται από την επιλογή των μορίων που συνοδεύουν το ρήμα και από την χρήση των αρνητικών μορίων. Σημασιολογικά, η οριστική χρησιμοποιείται γενικά για να περιγράψει γεγονότα ή καταστάσεις, η υποτακτική για να εκφράσει την επιθυμία, την αντίθεση, την απαγόρευση ή την παραχώρηση και η προστακτική να εκφράσει την προσταγή.

Ως εγκλίσεις αναγνωρίζονται η οριστική, η υποτακτική και η προστακτική. Η πρώτη σχηματίζει τύπους σε όλους τους χρόνους, η υποτακτική υπάρχει ως υποτακτική ενεστώτα που λέγεται και εξακολουθητική υποτακτική, υποτακτική αορίστου που λέγεται και συνοπτική υποτακτική και υποτακτική παρακειμένου που λέγεται και συντελεσμένη υποτακτική, ενώ η προστακτική σχηματίζεται με το εξακολουθητικό και το συνοπτικό ποιόν ενεργείας του ρήματος στο β' πρόσωπο ενικού και πληθυντικού αριθμού.

Η άρνηση στην οριστική σχηματίζεται με το μόριο *δε(ν)*, ενώ στην υποτακτική με το μόριο *μη(ν)*.

Σχετικά με τις βασικές λειτουργίες των εγκλίσεων, η οριστική δηλώνει το πραγματικό/βέβαιο, η υποτακτική το επιθυμητό/αβέβαιο και η υποτακτική χρησιμοποιείται για να απαιτήσουμε την πραγματοποίηση μιας πράξης.

1.2 Οι εγκλίσεις στις σχολικές γραμματικές

Σύμφωνα με το βιβλίο γραμματικής των Ε' και ΣΤ' τάξεων του Δημοτικού (Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton κ.ά. 2011:142,142) γίνεται αναφορά στις τρεις εγκλίσεις των ρημάτων. Η οριστική αφορά σε ένα πραγματικό/βέβαιο γεγονός, η υποτακτική σχετίζεται με μια επιθυμητή ή αβέβαιη πράξη, ενώ γίνεται η χρήση της προστακτικής έγκλισης στην περίπτωση που απαιτούμε την πραγματοποίηση μιας πράξης.

Σχετικά με την άρνηση της οριστικής, αυτή σχηματίζεται με το *δεν*, ενώ της υποτακτικής με το *μην*.

Στη συνέχεια δίνεται έμφαση στον σχηματισμό των εγκλίσεων. Η οριστική έγκλιση σχηματίζει τύπους σε όλους τους παροντικούς, παρελθοντικούς και μελλοντικούς χρόνους. Η υποτακτική και η προστακτική δηλώνονται ως άχρονες εγκλίσεις. Η υποτακτική σχηματίζεται με το *να + εξακολουθητικό ή συνοπτικό ή συντελεσμένο ποιόν ενεργείας*.

(1) Π.χ. *να γράφω, να γράψω, να έχω γράψει*.

Η προστακτική σχηματίζεται με τον *εξακολουθητικό ή συνοπτικό τύπο του ποιου ενεργείας*.

(2) Π.χ. *γράφε, γράψε*

Η γραμματική του Γυμνασίου (Χατζησαββίδης & Χατζησαββίδου, 2010:126-129) εξετάζει τις εγκλίσεις μαζί με τις τροπικότητες.

Ως εγκλίσεις δηλώνεται ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζουμε κάθε φορά αυτό που σημαίνει το ρήμα. Χωρίζονται στις προσωπικές και τις απρόσωπες εγκλίσεις. Οι

προσωπικές έχουν διαφορετικούς μορφολογικούς τύπους στα πρόσωπα του ρήματος και είναι η οριστική, η υποτακτική και η προστακτική.

Τροπικότητες ονομάζονται οι διάφορες σημασιολογικές λειτουργίες που εκφράζονται με τη χρήση των εγκλίσεων και δείχνουν την υποκειμενική στάση του ομιλητή.

(3) Π.χ. *Να κερδίσει το λαχείο και τότε ποιος τον πιάνει!* .

Σύμφωνα με τη γραμματική του γυμνασίου, τροπικότητες εκφράζουν οι προσωπικές εγκλίσεις.

Παρουσιάζεται η επιστημική τροπικότητα που σχετίζεται με τον βαθμό βεβαιότητας του ομιλητή γι' αυτό που λέει.

(4) Π.χ. *Πρέπει να περάσατε πολύ καλά στο ταξίδι.*

Η δεοντική τροπικότητα αναφέρεται στον βαθμό αναγκαιότητας για την πραγματοποίηση αυτού που λέει ο ομιλητής.

(5) Π.χ. *Λέω να πάω σήμερα θέατρο.*

Επίσης, οι τροπικότητες εκφράζονται με γλωσσικά (π.χ. εκφράσεις) ή παραγλωσσικά (π.χ. χειρονομίες) μέσα.

Κατά την ανάλυση των εγκλίσεων δηλώνεται πως η οριστική εκφράζει μια βέβαιη ενέργεια, αλλά και άλλες σημασίες, όπως τη δυνατότητα να γίνει κάτι, την πιθανότητα, την ευχή και την παράκληση. Αναφέρει πως η άρνησή της σχηματίζεται με το *δε(ν)*, αλλά όταν δηλώνει ευχή σχηματίζεται με το *μη(ν)*.

Η υποτακτική εκφράζει το ζητούμενο, το επιθυμητό, αλλά και άλλες σημασίες, όπως της προτροπής, της παραχώρησης, της ευχής, της απορίας, της προσταγής, της απαγόρευσης. Σχηματίζεται με τη βοήθεια των μορίων *να, εάν, όταν, πριν (να), μόλις, προτού, άμα, για να, μήπως*. Στην απαγόρευση συνήθως δε χρησιμοποιείται το μόριο *να* κι έχει άρνηση *μη(ν)*.

Η προστακτική, ανάλογα με την περίπτωση, μπορεί να εκφράζει προσταγή ή και παράκληση.

Στη συνέχεια, γίνεται ανάλυση των τροπικότητων. Η επιστημική τροπικότητα εμπεριέχει την υπόθεση, την οποία ο ομιλητής εκφράζει με φράσεις όπως: *να + υποτακτική, αν, εάν, άμα, έτσι, ας + οριστική*. Το δυνατό εκφράζεται με: *μπορεί/ίσως + υποτακτική, θα + οριστική*. Ακόμα, ο ομιλητής μπορεί να εκφράσει την πιθανότητα με εκφράσεις όπως: *πρέπει + υποτακτική, θα + οριστική* ή τη βεβαιότητα γι' αυτό που λέει χρησιμοποιώντας την οριστική και εκφράσεις που τη δηλώνουν.

Η δεοντική τροπικότητα σχετίζεται με την προσδοκία πραγματοποίησης αυτών που λέει κάποιος. Μπορεί να δηλώνει την επιθυμία του με *θέλω + υποτακτική*, την ευχή με *υποτακτική, ας, να, μακάρι, που + υποτακτική*, την πρόθεσή του να κάνει κάτι με ρήματα όπως: *στοχεύω να, σκοπεύω να + υποτακτική* και τέλος την υποχρέωσή του να κάνει μια ενέργεια χρησιμοποιώντας το απρόσωπο ρήμα «πρέπει» και εκφράσεις όπως: *είμαι υποχρεωμένος + υποτακτική*.

Στη σχολική γραμματική του δημοτικού γίνεται αναφορά στον σχηματισμό των εγκλίσεων και της άρνησής τους και αναφέρεται μόνο στις περιπτώσεις χρήσης της προστακτικής έγκλισης. Δε γίνεται αναφορά στις διαφορετικές λειτουργίες των εγκλίσεων, αλλά ούτε στον όρο «τροπικότητα». Αντίθετα, στη σχολική γραμματική του γυμνασίου γίνεται αναφορά στον όρο τροπικότητα, στην κατηγοριοποίησή της, στις διάφορες λειτουργίες των εγκλίσεων και πώς αυτές σχηματίζονται μορφολογικά ανάλογα με την κάθε περίπτωση στην οποία γίνεται χρήση τους.

Συνολικά θα σχολιάζαμε ότι η παρουσίαση του γλωσσικού φαινομένου στο δημοτικό γίνεται με άμεσο, ευχάριστο και εύληπτο τρόπο και με τη χρήση εικόνων που βοηθούν τους μαθητές να κατανοήσουν τη διαφοροποίηση των εγκλίσεων. Η παρουσίαση του γραμματικού φαινομένου γίνεται επικοινωνιακά, αφού μέσω της εικονογράφησης τονίζεται η χρήση του φαινομένου σε πραγματικά πλαίσια.

1.3 Οι εγκλίσεις στα σχολικά εγχειρίδια

Η πρώτη επαφή των μαθητών με τις εγκλίσεις γίνεται στην Γ' τάξη του δημοτικού, χωρίς παρόλα αυτά να γίνεται αναφορά στους όρους «έγκλιση», «οριστική»,

«υποτακτική», «προστακτική». Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιούν και διδάσκονται τους πέντε πρώτους χρόνους της ενεργητικής φωνής (ενεστώτας, παρατατικός, αόριστος, εξακολουθητικός και συνοπτικός μέλλοντας) και τον ενεστώτα της παθητικής φωνής της οριστικής έγκλισης. Τέλος, διδάσκονται τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να δώσουν εντολές και οδηγίες στο β' πρόσωπο του ενικού και του πληθυντικού αριθμού, με τη βοήθεια του ενεστώτα και του αορίστου.

Το βιβλίο δασκάλου της Γ' τάξης του δημοτικού, αναφέρει πως στη δεύτερη θεματική ενότητα των σχολικών εγχειριδίων, ο μαθητής αποκτά τη γνώση ότι με τη χρήση του β' προσώπου

(6) Π.χ. *Ανακατέψτε!*

δίνεται άμεσα η οδηγία σε κάποιον.

Επίσης, αναγνωρίζουν πως η εκτέλεση οδηγιών εκφράζεται μέσω ρημάτων δράσης στην προστακτική ενεστώτα ή αορίστου. Οι δραστηριότητες των σχολικών εγχειριδίων, στοχεύουν κυρίως στην εισαγωγή της δομής μιας οδηγίας διαδικασιών και στην εξοικείωση και αξιοποίηση του κειμενικού είδους της οδηγίας. Τέλος, ασκούνται στο διαφορετικό επίπεδο ύφους της προστακτικής και με τη βοήθεια του δασκάλου στην κατανόηση πως το νόημα μίας προσταγής/εντολής αποδίδεται με διαφορετικούς τρόπους. Ανάλογα λοιπόν το επικοινωνιακό πλαίσιο, μία οδηγία αποδίδεται με προστακτική αορίστου, με οριστική μέλλοντα ή με απρόσωπη σύνταξη.

Πιο συγκεκριμένα, στο Β' τεύχος του βιβλίου μαθητή της **Γλώσσας** της Γ' τάξης (Ιντζίδης κ.ά.2010:40,41) στη 2^η ενότητα στη σελίδα 40, οι μαθητές διδάσκονται τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να προστάξουν, να δώσουν εντολές με τη βοήθεια του ενεστώτα και του αορίστου. Ακολουθεί η δραστηριότητα 3 στην οποία καλούνται να εντοπίσουν, στην εκτέλεση μιας συνταγής, τα ρήματα με τα οποία δίνονται οι οδηγίες. Στην ίδια ενότητα του βιβλίου μαθητή (Ιντζίδης κ.ά.2010:68) υπάρχουν οι δραστηριότητες 4, 5, 6 στις οποίες οι μαθητές διαβάζουν τις οδηγίες για τη χρήση του Μετρώ, καλούνται να τις μεταφέρουν στο β' πρόσωπο του ενικού αριθμού και παρουσιάζουν οδηγίες χρήσιμες για τα παιδιά, όταν βρίσκονται στο σχολείο. Στη σελίδα 70 στη δραστηριότητα 7, καλούνται να συμπληρώσουν τα γράμματα που λείπουν σε οδηγίες, ενώ παρακάτω δίνονται οι ορθογραφικοί κανόνες για τα ρήματα

οδηγιών στο β' πρόσωπο του πληθυντικού αριθμού. Στην αντίστοιχη ενότητα του **Τετραδίου Εργασιών** (Ιντζίδης κ.ά.2010:13,14) υπάρχει η άσκηση 1 στην οποία οι μαθητές συμπληρώνουν εντολές από τον ενικό στον πληθυντικό αριθμό και το αντίστροφο, η άσκηση 2 στην οποία δίνουν εντολές με διαφορετικό τρόπο και η άσκηση 4 στην οποία γράφουν οδηγίες μεταφέροντας τα ρήματα μίας συνταγής από τον συνοπτικό μέλλοντα στο β' πρόσωπο του αορίστου (της προστακτικής). Τέλος, στην άσκηση 3 της σελίδας 23, ζητείται από τους μαθητές να γράψουν διαταγές με διαφορετικούς τρόπους, ενώ στη σελίδα 28 στην άσκηση 1, γράφουν τις οδηγίες χρήσης ενός μηχανήματος.

Σύμφωνα με το βιβλίο δασκάλου της Δ' τάξης του δημοτικού, στην 5^η ενότητα διδάσκονται οι εγκλίσεις του ρήματος με στόχο να εξοικειωθούν οι μαθητές με την υποτακτική ως τη χαρακτηριστική έγκλιση του κατευθυντικού λόγου, να κατανοήσουν πως η χρήση των εγκλίσεων γίνεται σύμφωνα με το επικοινωνιακό πλαίσιο και καθεμία επιλέγεται ανάλογα με το ύφος το οποίο θέλουμε να απευθυνθούμε σε κάποιον, χωρίς να αλλάζει το νόημα. Έτσι, η προστακτική χρησιμοποιείται όταν είμαστε πιο άμεσοι και επιτακτικοί, η υποτακτική όταν θέλουμε να είμαστε πιο ευγενικοί και η οριστική για να ζητήσουμε κάτι έμμεσα με πιο ουδέτερο ύφος. Στην 9^η ενότητα, αντίστοιχα, στόχος είναι να γίνει η χρήση των τριών εγκλίσεων μέσω του κατευθυντικού λόγου και να αντιληφθούν οι μαθητές τις υφολογικές διαφορές που προκύπτουν με τη χρήση τους. Προτείνεται, επίσης, λόγω της δυσκολίας των υφολογικών αυτών διακρίσεων, να παρουσιάσει ο εκάστοτε δάσκαλος αρκετά παραδείγματα της καθημερινότητας και να κληθούν οι μαθητές να ζητήσουν κάτι από κάποιον με διάφορους τρόπους. Επίσης, πρέπει να διευκρινιστεί πως η αλλαγή έγκλισης σε μία οδηγία δεν αλλάζει το νόημά της, αλλά το ύφος της. Στη συνέχεια και αφού γίνει η συνειδητοποίηση του διαφορετικού ύφους μέσω της χρήσης των εγκλίσεων, μπορεί να γίνει η αναγνώριση χρήσης τους αναλόγως την περίπτωση.

Πιο συγκεκριμένα, στο Α' τεύχος του βιβλίου μαθητή της **Γλώσσας** της Δ' τάξης (Διακογιώργη κ.ά.2009:77) υπάρχει άσκηση μέσω της οποίας οι μαθητές γράφουν οδηγίες σε υποτακτική έγκλιση. Στη συνέχεια, με αφορμή την άσκηση 2, όπου ζητείται από τους μαθητές να αναγνωρίσουν την έγκλιση του ρήματος *διαβάζω* σε διάφορους τύπους, γίνεται αναφορά στις εγκλίσεις και τι δηλώνει καθεμία, ενώ

παρουσιάζεται και ένας πίνακας με την κλίση ενός ρήματος στις 3 εγκλίσεις του ενεστώτα της ενεργητικής φωνής (βλ. Διακογιώργη κ.ά. 2009: 80). Έπειτα, ζητείται η αναγνώριση της έγκλισης σε ένα κείμενο οδηγιών και η μετατροπή του σε υποτακτική έγκλιση και σε προστακτική (βλ. Διακογιώργη κ.ά. 2009: 81). Στο τέλος γίνεται υπενθύμιση των εγκλίσεων, μέσω των οποίων μπορούμε να δώσουμε οδηγίες. Τέλος, δίνονται οι ορθογραφικοί κανόνες της προστακτικής έγκλισης και οι μαθητές συμπληρώνουν την άσκηση με τα σωστά γράμματα (βλ. Διακογιώργη κ.ά. 2009: 82). Στην αντίστοιχη ενότητα του **Τετραδίου Εργασιών** (Διακογιώργη κ.ά.2009:48), υπάρχει η δραστηριότητα μέσω της οποίας οι μαθητές δίνουν γραπτές οδηγίες, ενώ σε άλλη άσκηση μεταφέρουν οδηγίες σε υποτακτική στον πληθυντικό αριθμό (βλ. Διακογιώργη κ.ά. 2009: 50). Στη συνέχεια καλούνται να γράψουν τα καθήκοντα του τροχονόμου σε υποτακτική έγκλιση καθοδηγούμενοι από τη φράση *πρέπει να* (βλ. Διακογιώργη κ.ά. 2009: 51), ενώ παρακάτω υπάρχει άσκηση που είναι άσκηση ορθογραφίας με κάποιες λέξεις σε προστακτική έγκλιση (βλ. Διακογιώργη κ.ά. 2009: 55). Τέλος, οι μαθητές δίνουν οδηγίες μέσω όλων των εγκλίσεων. Δίνεται η οδηγία σε μια από τις τρεις εγκλίσεις, οι μαθητές την αναγνωρίζουν και γράφουν την ίδια οδηγία στις δύο που υπολείπονται (βλ. Διακογιώργη κ.ά. 2009: 56).

Στην 9^η ενότητα του βιβλίου μαθητή της ίδιας τάξης, υπάρχει άσκηση στην οποία οι μαθητές καλούνται να υπογραμμίσουν τα ρήματα από ένα κείμενο με οδηγίες και να απαντήσουν σε ποια έγκλιση, σε ποιο πρόσωπο και σε ποιον αριθμό βρίσκονται (βλ. Διακογιώργη κ.ά. 2009: 62,63). Έπειτα πρέπει να μετατρέψουν τα ρήματα αυτά σε προστακτική αορίστου, σε υποτακτική αορίστου, να απαντήσουν με πόσους και ποιους τρόπους μπορούν να δώσουν οδηγίες και να επιλέξουν μία από αυτές που θα τη γράψουν με όλους τους πιθανούς τρόπους. Τέλος, τους ζητείται να σκεφτούν σε ποια περίπτωση θα ταίριαζε να χρησιμοποιήσουν καθέναν από αυτούς τους τρόπους. Στην αντίστοιχη ενότητα του **Τετραδίου Εργασιών** (Διακογιώργη κ.ά.2009:9) καλούνται να γράψουν οδηγίες κατασκευής με τη βοήθεια εικόνων.

Σύμφωνα με το βιβλίο δασκάλου της Ε' τάξης του δημοτικού στη 2^η ενότητα, διδάσκονται οι εγκλίσεις του ρήματος, όπου οι μαθητές εστιάζουν τόσο στη χρήση της οριστικής του ενεστώτα για να περιγράψουν πράξεις, όσο και στη χρήση της υποτακτικής ή προστακτικής ενεστώτα και αορίστου προκειμένου να δώσουν

οδηγίες. Στην 11^η ενότητα γίνεται η υπενθύμιση της λειτουργίας των εγκλίσεων μέσω των οδηγιών σε παιχνίδια.

Πιο συγκεκριμένα, στο Α' τεύχος του βιβλίου μαθητή της **Γλώσσας** της Ε' τάξης (Ιορδανίδου κ.ά. 2011:25-26) στη 2^η ενότητα, υπάρχει η άσκηση 2 στην οποία οι μαθητές καλούνται να ξαναγράψουν οδηγίες, για το τι πρέπει ή δεν πρέπει να κάνουμε για να αντιμετωπίσουμε την ηχορύπανση, με διαφορετικούς τρόπους. Αφού γράψουν τα κείμενά τους, γίνεται αναφορά στους μαθητές για την οριστική ενεστώτα, η οποία χρησιμοποιείται για να περιγράψουμε σε κάποιον τι να κάνει με ευγενικό τρόπο και στην εξακολουθητική ή συνοπτική υποτακτική και προστακτική με τις οποίες του λέμε με άμεσο τρόπο τι να κάνει. Ακολουθεί η άσκηση 3, στην οποία οι μαθητές πρέπει να τοποθετήσουν τα ρήματα που έγραψαν προηγουμένως σε έναν πίνακα ανάλογα με το αν βρίσκονται σε οριστική ενεστώτα, σε εξακολουθητική προστακτική ή εξακολουθητική υποτακτική. Στην αντίστοιχη ενότητα του **Τετραδίου Εργασιών** της Ε' τάξης (Ιορδανίδου κ.ά. 2011:20-21), υπάρχει η άσκηση 3 στην οποία οι μαθητές δίνουν οδηγίες σε έναν φίλο για το πώς θα πάνε στη Ντίσνεϋλαντ και τι θα δουν εκεί αλλάζοντας το αρχικό κείμενο και αποδίδοντάς το με 3 διαφορετικούς τρόπους. Έπειτα τοποθετούν τα ρήματα σε έναν πίνακα σύμφωνα με την έγκλιση στην οποία βρίσκονται (οριστική ενεστώτα, συνοπτική προστακτική, συνοπτική υποτακτική). Στη συνέχεια, καλούνται να γράψουν οδηγίες από την οριστική του ενεστώτα σε συνοπτική υποτακτική. Στο τέλος της σελίδας, δίνονται κανόνες ορθογραφίας σχετικά με την προστακτική σε -η, -ω και -ι (Ιορδανίδου κ.ά. 2011:24).

Στην 11^η ενότητα του βιβλίου μαθητή της ίδιας τάξης, αφού γίνεται μία υπενθύμιση στις εγκλίσεις, υπάρχει ένα κείμενο του οποίου τα ρήματα πρέπει να ταξινομηθούν στην άσκηση 3 σε έναν πίνακα σύμφωνα με το αν βρίσκονται σε συνοπτική προστακτική, συνοπτική υποτακτική ή οριστική ενεστώτα. Ακολουθεί η άσκηση 4, όπου οι μαθητές πρέπει να γράψουν ξανά τους κανόνες ενός παιχνιδιού χρησιμοποιώντας τη συνοπτική προστακτική (Ιορδανίδου κ.ά. 2011:71-73).

Τέλος, όσον αφορά στην Ε' τάξη, στο Β' τεύχος της 11^{ης} ενότητας του τετραδίου εργασιών δίνονται οι κανόνες ενός παιχνιδιού κι οι μαθητές καλούνται να υπογραμμίσουν τα ρήματα του κειμένου και να εντοπίσουν κάποιον κανόνα της πρώτης

άσκηση σε ποια έγκλιση είναι γραμμένα και τι φανερώνει η καθεμία (Ιορδανίδου κ.ά. 2011:16). Στην επόμενη σελίδα προσπαθούν να ξαναγράψουν κάποιους κανόνες του παιχνιδιού, ώστε να φαίνεται πως δίνουν οδηγίες για το παιχνίδι (Ιορδανίδου κ.ά. 2011:17). Έπειτα στην επόμενη άσκηση της ίδιας ενότητας, δίνονται ρήματα στην οριστική και προσπαθούν να τα γράψουν στο β' πρόσωπο του ενικού και του πληθυντικού αριθμού της συνοπτικής προστακτικής (Ιορδανίδου κ.ά. 2011:17). Τέλος, δίνονται οι κανόνες ενός επιτραπέζιου παιχνιδιού και στην άσκηση 7 οι μαθητές πρέπει να τοποθετήσουν τα ρήματα των κανόνων στη στήλη που ταιριάζουν (συνοπτική προστακτική, συνοπτική υποτακτική ή οριστική ενεστώτα) (Ιορδανίδου κ.ά. 2011:21-22).

Σύμφωνα με το βιβλίο δασκάλου της Στ' δημοτικού στην 9^η ενότητα οι μαθητές συνειδητοποιούν τη λειτουργία των εγκλίσεων μέσω κειμένων και όχι αποσπασματικών φράσεων.

Πιο συγκεκριμένα, στο Β' τεύχος του βιβλίου μαθητή της **Γλώσσας** της Στ' τάξης (Ιορδανίδου κ.ά. 2004:42-45) υπάρχουν δραστηριότητες οι οποίες βοηθούν τους μαθητές να θυμηθούν πώς δίνουν οδηγίες, τότε χρησιμοποιούν στις οδηγίες προστακτική και τότε υποτακτική και πώς γράφονται οι καταλήξεις της προστακτικής. Δίνονται οι οδηγίες για τη χρήση μιας καφετιέρας και στην άσκηση 1 σημειώνεται πως οι οδηγίες που είναι υποχρεωτικές αποδίδονται με προστακτική έγκλιση. Έτσι ζητείται από του μαθητές να εντοπίσουν στις παραπάνω οδηγίες παραδείγματα προστακτικής. Στην άσκηση 5 της οι μαθητές παρατηρούν τους διαφορετικούς τρόπους διατύπωσης μιας οδηγίας και καλούνται να κάνουν το ίδιο με ένα ανάλογο παράδειγμα. Τέλος, στην άσκηση 6 της ίδιας σελίδας εξασκούνται στην ορθογραφία μερικών ρημάτων σε προστακτική (Ιορδανίδου κ.ά. 2011:41-43).

Στο Α' τεύχος του **Τετραδίου Εργασιών** της Στ' τάξης (Ιορδανίδου κ.ά. 2004:61-63) υπάρχουν οι οδηγίες χρήσης ενός κλιματιστικού και δύο ασκήσεις, όπου στην πρώτη οι μαθητές ξεχωρίζουν τους τύπους των ρημάτων με τους οποίους δίνονται οι οδηγίες στην προστακτική και στην υποτακτική και τους καταγράφουν σε δύο στήλες και στη δεύτερη άσκηση διατυπώνουν τους κανόνες ενός επιτραπέζιου παιχνιδιού προσπαθώντας να εξηγήσουν σε κάποιον που δεν καταλαβαίνει μία οδηγία με άλλον τρόπο.

Στα σχολικά εγχειρίδια φαίνεται πως δίνεται έμφαση στον σχηματισμό των εγκλίσεων της οριστικής στον ενεστωτικό χρόνο, της υποτακτικής και της προστακτικής από μορφολογική άποψη, καθώς οι μαθητές καλούνται πολύ συχνά να αναγνωρίσουν σε ποια κατηγορία ανήκουν τα ρήματα ή να τα μεταφέρουν στις αντίστοιχες εγκλίσεις. Όσον αφορά στην ορθογραφία των εγκλίσεων και στο σημασιολογικό περιβάλλον στο οποίο χρησιμοποιείται η καθεμία δε γίνεται εκτενής αναφορά ούτε υπάρχει ποικιλία δραστηριοτήτων. Τέλος, σχετικά με τη λειτουργία τους, οι μαθητές καλούνται να δώσουν οδηγίες χρησιμοποιώντας και τις τρεις εγκλίσεις. Παρόλα αυτά δε γίνεται ιδιαίτερη ανάλυση ως προς τις ποικίλες λειτουργίες που μπορεί να έχει η καθεμία.

Ακολουθεί ένας συνοπτικός πίνακας που παρουσιάζει τι διδάσκεται στο δημοτικό σχολείο ανά τάξη και ανά κεφάλαιο σχετικά με τις εγκλίσεις των ρημάτων και ακολουθεί άλλος ένας συνοπτικός πίνακας που παρουσιάζει τις δραστηριότητες των σχολικών εγχειριδίων ανά τάξη που σχετίζονται με το συγκεκριμένο θέμα.

ΤΑΞΗ	ΚΕΦΑΛΑΙΟ	ΤΙ ΔΙΔΑΣΚΕΤΑΙ
Γ'	2 ^ο κεφάλαιο: «Έλα στην παρέα μας!»	<ul style="list-style-type: none"> • Η προστακτική του Ενεστώτα και του Αορίστου • Άμεση οδηγία μέσω α' και β' προσώπου • Έμμεση οδηγία μέσω παθητικής σύνταξης • Διάφοροι τρόποι απόδοσης μιας οδηγίας
Δ'	5 ^ο κεφάλαιο: «Ασφαλώς κυκλοφορώ»	<ul style="list-style-type: none"> • Εγκλίσεις (οριστική, υποτακτική και προστακτική ενεστώτα της ενεργητικής φωνής) • Χρήση εγκλίσεων σύμφωνα με το επικοινωνιακό πλαίσιο
	9 ^ο κεφάλαιο: «Η παράσταση αρχίζει»	<ul style="list-style-type: none"> • Ρήματα (εγκλίσεις) • Χρήση εγκλίσεων μέσω κατευθυντικού λόγου • Υφολογικές διαφορές κατά τη χρήση των εγκλίσεων

Ε'	2 ^ο κεφάλαιο: «Η ζωή στην πόλη»	<ul style="list-style-type: none"> • Εγκλίσεις • Χρήση οριστικής ενεστώτα για περιγραφή πράξεων • Χρήση υποτακτικής/προστακτικής ενεστώτα και αορίστου για απόδοση οδηγιών
	11 ^ο κεφάλαιο: «Παιχνίδια»	<ul style="list-style-type: none"> • Υπενθύμιση λειτουργίας εγκλίσεων
ΣΤ'	9 ^ο κεφάλαιο: «Συσκευές»	<ul style="list-style-type: none"> • Λειτουργία εγκλίσεων μέσω κειμένων

ΤΑΞΗ	ΒΙΒΛΙΟ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Γ'	Βιβλίο Μαθητή (Β' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> • σελ.41 άσκ.3: εντοπισμός ρημάτων οδηγιών σε εκτέλεση συνταγής • σελ.68 άσκ.4: ανάγνωση οδηγιών Μετρό • σελ.68 άσκ.5: μεταφορά ρημάτων στο β' πρόσωπο ενικού • σελ.68 άσκ.6: απόδοση οδηγιών για παιδιά στο σχολείο • σελ.70 άσκ.7: ορθογραφία σε ρήματα οδηγιών
	Τετράδιο Εργασιών (Β' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> • σελ.13 άσκ.1: συμπλήρωση εντολών • σελ.13 άσκ.2: απόδοση εντολών με διαφορετικό τρόπο • σελ.14 άσκ.4: μεταφορά ρημάτων στο β' πρόσωπο της προστακτικής αορίστου • σελ.23 άσκ.3: καταγραφή διαταγών με διαφορετικούς τρόπους • σελ.28 άσκ.1: καταγραφή οδηγιών

Δ'	Βιβλίο Μαθητή (Α' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> • σελ.77 άσκ.3: καταγραφή οδηγιών σε υποτακτική έγκλιση • σελ.80 άσκ.2: αναγνώριση έγκλισης ρήματος • σελ.81 ασκ.3,4: αναγνώριση έγκλισης ρημάτων και μετατροπή τους σε υποτακτική και προστακτική έγκλιση • σελ.82 άσκ.5: ορθογραφία σε ρήματα προστακτικής
	Τετράδιο Εργασιών (Α' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> • σελ.48 άσκ.4: απόδοση γραπτών οδηγιών • σελ.50 άσκ.3: μεταφορά οδηγιών στον πληθυντικό αριθμό • σελ.52 άσκ.3: καταγραφή καθηκόντων μέσω υποτακτικής έγκλισης • σελ.55 άσκ.1: ορθογραφία λέξεων σε προστακτική έγκλιση • σελ.56 άσκ.5: απόδοση οδηγιών μέσω όλων των εγκλίσεων
	Βιβλίο Μαθητή (Β' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> • σελ.62,63 άσκ.2: υπογράμμιση ρημάτων οδηγιών, αναγνώριση έγκλισης, προσώπου, αριθμού, μετατροπή σε υποτακτική και προστακτική αορίστου, αναγνώριση τρόπων απόδοσης οδηγιών, επιλογή οδηγίας και καταγραφή με όλους τους πιθανούς τρόπους, αναγνώριση περιπτώσεων χρήσης κάθε τρόπου
	Τετράδιο Εργασιών (Β' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> • σελ.9 άσκ.1: καταγραφή οδηγιών κατασκευής

Ε'	Βιβλίο Μαθητή (Α' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> σελ.25 άσκ.2: καταγραφή οδηγιών σελ.26 άσκ.3: τοποθέτηση ρημάτων σε πίνακα εγκλίσεων
	Τετράδιο Εργασιών (Α' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> σελ.20,21 άσκ.3: απόδοση οδηγιών με τρεις διαφορετικούς τρόπους, τοποθέτηση ρημάτων σε πίνακα εγκλίσεων σελ.24 άσκ.6: καταγραφή οδηγιών
	Βιβλίο Μαθητή (Β' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> σελ.73 άσκ.3: ταξινόμηση ρημάτων σε πίνακα εγκλίσεων σελ. 73 άσκ.4: καταγραφή κανόνων με συνοπτική προστακτική
	Τετράδιο Εργασιών (Β' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> σελ.16 άσκ.1: υπογράμμιση ρημάτων οδηγιών, αναγνώριση έγκλισής τους και τι φανερώνει
		<ul style="list-style-type: none"> σελ.17 άσκ.2: καταγραφή οδηγιών σελ.18 άσκ.4: μεταφορά ρημάτων σε συνοπτική προστακτική σελ.22 άσκ.7: τοποθέτηση ρημάτων σε πίνακα εγκλίσεων
ΣΤ'	Βιβλίο Μαθητή (Β' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> σελ.44 άσκ.4: εντοπισμός οδηγιών σε προστακτική έγκλιση σελ.45 άσκ.5: διατύπωση οδηγίας με διαφορετικούς τρόπους σελ.45 άσκ.6: ορθογραφία ρημάτων προστακτικής
	Τετράδιο Εργασιών (Α' τεύχος)	<ul style="list-style-type: none"> σελ.62 άσκ.1: διαχωρισμός ρημάτων οδηγιών σε υποτακτική και προστακτική και καταγραφή σε πίνακα σελ.62 άσκ.2: καταγραφή

		κανόνων παιχνιδιού με άλλον τρόπο
--	--	-----------------------------------

1.4 Οι εγκλίσεις στις νεοελληνικές επιστημονικές γραμματικές

Η γραμματική των Κλαίρη & Μπαμπινιώτη (2005:466-474) αναφέρει την τροπικότητα ως τον σχολιασμό ενός μηνύματος με την έκφραση της υποκειμενικής στάσης του ομιλητή. Ο ομιλητής μπορεί να έχει μία αντικειμενική/ουδέτερη στάση απέναντι σε αυτό που θέλει να πει, είτε να εκφραστεί υποκειμενικά. Μπορεί αυτό που λέει να δηλώνει βεβαιότητα, είτε να εκφράζει την αναγκαιότητα πραγματοποίησής του από προσωπική επιθυμία (εσωτερική αναγκαιότητα) ή από άλλους παράγοντες (εξωτερική αναγκαιότητα).

Ο ομιλητής μπορεί να εκφράσει τροπικότητα στις τρεις βασικές επικοινωνιακές δεξιότητες:

A) Όταν αποφαινεται, παρουσιάζοντας ένα ασχολίαστο γεγονός που όμως κρίνεται αληθές και εκφράζει βεβαιότητα

(7) Π.χ. Το αεροπλάνο προσγειώθηκε στις τρεις.

και ιδιαίτερα όταν υπάρχει ρητά δηλωμένη η στάση του

(8) Π.χ. Το αεροπλάνο θα προσγειώθηκε στις τρεις. (ενν. «μάλλον, από όσο ξέρω, πιστεύω ότι»).

B) Όταν προτρέπει κάποιον να κάνει κάτι μέσω της προσταγής/παράκλησης όπου δηλώνεται η αναγκαιότητα πραγματοποίησης από εσωτερικούς ή εξωτερικούς παράγοντες. Γίνεται άμεση διατύπωση τροπικότητας μέσω της προσταγής

(9) Π.χ. Στείλε μια κάρτα στη θεία σου!

ή έμμεση, με πιο ευγενικό τρόπο και την ενίσχυση από άλλα στοιχεία

(10) Π.χ. Δε νομίζεις πως πρέπει να στείλεις μια κάρτα στη θεία σου;

Γ) Όταν ρωτά. Όταν ο ομιλητής έχει άγνοια και ζητά να μάθει κάτι, δεν εκφράζει κρίση ή αποτίμηση, επομένως δεν εκφράζει τροπικότητα. Όμως κάποιες ερωτήσεις εκφράζουν βεβαιότητα ή την απορία του ομιλητή και ο ομιλητής τις απευθύνει συχνά στον εαυτό του υπό μορφή συλλογισμού

(11) Π.χ. Να έφτασε άραγε το αεροπλάνο;

Επίσης δηλώνεται ρητά η τροπικότητα όταν η ερώτηση επιτελεί απόφαση ή παράκληση και λειτουργεί ως μηχανισμός ευγενείας που μετριάζει την προσταγή

(12) Π.χ. Μου δίνεις το μολύβι σου;

Στη συνέχεια γίνεται ανάλυση στα είδη της τροπικότητας. Η επιστημική σχετίζεται με τη γνώση του ομιλητή και με τον βαθμό της βεβαιότητας αυτού που λέει. Δηλώνεται η υποκειμενική στάση του ομιλητή και όχι η αντικειμενική αλήθεια

(13) Π.χ. Ο Παύλος, νομίζω, δουλεύει στο γραφείο του.

Η δεοντική τροπικότητα σχετίζεται με την εσωτερική ή εξωτερική αναγκαιότητα πραγματοποίησης αυτού για το οποίο μιλάει κάποιος, ανεξάρτητα από το αν είναι ανάγκη να γίνει κάτι

(14) Π.χ. Πληρώστε τον λογαριασμό να φύγουμε.

Η επιστημική τροπικότητα έχει κάποιες διαβαθμίσεις βεβαιότητας γι' αυτό που λέει ο ομιλητής.

A) Δυνατότητα

(15) Π.χ. Ο Πέτρος ίσως/μπορεί να αγόρασε αυτοκίνητο.

B) Πιθανότητα

(16) Π.χ. Ο Πέτρος θα αγόρασε αυτοκίνητο.

Γ) Βεβαιότητα

(17) Π.χ. Ο Πέτρος σίγουρα αγόρασε αυτοκίνητο.

Η δεοντική τροπικότητα περιλαμβάνει τη δήλωση της:

A) επιθυμίας

(18) Π.χ. Ο Πέτρος θέλει να αγοράσει αυτοκίνητο.

B) ευχής

(19) Π.χ. Να αγοράζε ο Πέτρος ένα αυτοκίνητο.

Γ) πρόθεσης

(20) Π.χ. Ο Πέτρος σκοπεύει να αγοράσει αυτοκίνητο.

Δ) παράκλησης και παραχώρησης άδειας για να γίνει κάτι

(21) Π.χ. - Να αγοράσω αυτοκίνητο;

- Να αγοράσεις.

E) ανάγκης/υποχρέωσης

(22) Π.χ. Ο Πέτρος πρέπει να αγοράσει αυτοκίνητο.

Η επιστημική τροπικότητα αναφέρεται στο παρελθόν, το παρόν ή το μέλλον, ενώ η δεοντική τροπικότητα κυρίως στο μέλλον, καθώς ο ομιλητής παρουσιάζει αναγκαίο να πραγματοποιηθεί κάτι που δεν έχει γίνει ακόμα.

Η τροπικότητα μπορεί να εκφραστεί σύμφωνα με τους Κλαίρη & Μπαμπινιώτη παραγωγωσικά π.χ. με ανασήκωμα φρυδιών που εκφράζει αμφιβολία, λεξικά με εκφράσεις όπως «Κατά τη γνώμη μου», γραμματικά με διάφορους τύπους ενός ρήματος

(23) Π.χ. *θα έφευγα, φύγε,*

με τροπικά ρήματα και λεξικά μέσα όπως «πρέπει (να) , μπορεί (να) και με τροπικές εκφράσεις όπως «ίσως (να), άραγε (να)». Στη συγκεκριμένη γραμματική το φαινόμενο της τροπικότητας εκφράζεται στο πλαίσιο της ανάλυσης του ρήματος.

Σύμφωνα με τους Κλαίρη & Μπαμπινιώτη η τροπικότητα σπάνια αναφέρεται στις γραμματικές των περισσότερων γλωσσών. Γίνεται ανάλυση των εγκλίσεων. «Ο παραδοσιακός όρος «έγκλιση» σημαίνει τον τύπο που η τροπική του σημασία δηλώνεται με μορφολογικά μέσα.» (Κλαίρης, & Μπαμπινιώτης 2005:474).

Στα νέα ελληνικά διακρίνονται τρεις εγκλίσεις: η οριστική, η υποτακτική και η προστακτική. Από αυτές τροπικότητα εκφράζουν κυρίως η υποτακτική και η προστακτική, ενώ η οριστική με τους ρηματικούς της τύπους συνήθως δεν εκφράζει τροπικότητα παρά μόνο σε εκφράσεις όπως: «Ένα καφεδάκι το **έπινα** τώρα.».

Η γραμματική του Μπαμπινιώτη (2017: 91-93) αναφέρει την τροπικότητα ως το μέσο με τη βοήθεια του οποίου ο ομιλητής μπορεί να εκφράσει λεξικά, αλλά και γραμματικά, μέσω των εγκλίσεων, τα σχόλιά του για αυτά που λέει καθώς μιλάει για αυτά. Να εκφράσει δηλαδή τη βεβαιότητα, την πιθανότητα, τη δυνατότητα και άλλες σημασιολογικές λειτουργίες.

Αναφέρει, επίσης, την αντίθεση οριστικότητας και τροπικότητας. Η πρώτη εκφράζεται με οριστικούς τύπους, δηλαδή με τύπους της οριστικής έγκλισης και η δεύτερη με τροπικούς, στους οποίους αναφέρονται τα μόρια *να*, *θα* και *ας*, και με την προστακτική έγκλιση. Στην πρώτη περίπτωση δεν εκφράζεται σχόλιο ως προς αυτά που λέει ο ομιλητής σε αντίθεση με την τροπικότητα.

Τέλος, αναφέρει τον σχηματισμό της άρνησης, όπου το αρνητικό *μη(ν)* χρησιμοποιείται μόνο με τους τροπικούς τύπους *να* και *ας*, ενώ στις άλλες περιπτώσεις χρησιμοποιείται το *δεν*.

Η γραμματική των Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (1999:204-212) αναφέρει πως η έγκλιση αφορά στους διάφορους ρηματικούς τύπους οι οποίοι διαφοροποιούνται μορφολογικά με τη βοήθεια των καταλήξεων ή των μορίων που συνοδεύουν τους ρηματικούς τύπους και εξετάζονται γραμματικά. Με τη χρήση των εγκλίσεων εκφράζουμε την τροπικότητα, δηλαδή τις διάφορες σημασιολογικές λειτουργίες της γλώσσας μας. Στη συνέχεια, παρουσιάζει τις τρεις εγκλίσεις αναφέροντας πως η προστακτική διαφοροποιείται ως ρηματικός τύπος, καθώς παρουσιάζει ειδικές ρηματικές καταλήξεις, ενώ η οριστική και η υποτακτική διαφοροποιούνται ως προς τη χρήση των μορίων *θα* και *δεν* για την οριστική, *να*, *ας* και *μην* για την υποτακτική πριν από τους ρηματικούς τύπους.

Έπειτα παρουσιάζονται οι λειτουργίες των εγκλίσεων. Η οριστική, σε ουδέτερα περιβάλλοντα, εκφράζει την αντικειμενική περιγραφή ενός γεγονότος ή μίας κατάστασης, με εξαίρεση τους μελλοντικούς χρόνους, όπου, επειδή μιλάμε για ένα

γεγονός που δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμα, δεν μπορεί να ελεγχθεί ως προς την αλήθεια του περιεχομένου του. Παρόλα αυτά, ο μέλλοντας ανήκει στην οριστική έγκλιση, εφόσον συντάσσεται με το μόριο *δεν*, αλλά εκφράζει τις τροπικότητες της δυνατότητας και της πιθανότητας.

(24) Π.χ. (Δε) θα γράψω το γράμμα απόψε.

Σύμφωνα με την υποτακτική, εκείνη εκφράζει λειτουργίες όπως προσταγή, εναντίωση από τη μεριά του ομιλητή. Η χρήση του μορίου *ας* γίνεται στον ευθύ λόγο και εκφράζει προτροπή, συμβουλή, παραχώρηση, αδιαφορία, ενώ σε συνδυασμό με μη συνοπτικό παρελθοντικό χρόνο εκφράζει μια απραγματοποίητη επιθυμία.

(25) Π.χ. Ας (μην) του το έλεγχες.

Το μόριο *να* εκφράζει ευχή, παράκληση, προτροπή, διαταγή σε πιο ήπιο βαθμό από την προστακτική.

(26) Π.χ. Να (μην) γράψει στη μητέρα του για τα προβλήματά του!

Επίσης, αναφέρει την περίπτωση παράλειψης του μορίου *να* με τη χρήση του αρνητικού μορίου *μην* το οποίο δηλώνει υποτακτική έγκλιση, κατά τις απαγορεύσεις.

(27) Π.χ. Μην του το δώσεις!

Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στην καταφατική προστακτική, η οποία εκφράζεται με διαφορετικές ρηματικές καταλήξεις και περιορίζεται στο 2^ο πρόσωπο του ενικού και πληθυντικού αριθμού και σε μη παρελθοντικούς τύπους.

(28) Π.χ. Διάβαζε πιο δυνατά, σε παρακαλώ!

Ακόμη, οι τύποι της παθητικής φωνής στην προστακτική έγκλιση περιορίζονται στο συνοπτικό ποιόν ενεργείας

(29) Π.χ. Ντύσου!

Ντυθείτε!

και η προσταγή για μια επαναλαμβανόμενη ενέργεια, γίνεται με τη χρήση της υποτακτικής έγκλισης,

(30) Π.χ. *Να ντόνεσαι.*

όπως και στην περίπτωση της άρνησης.

(31) Π.χ. *Να μην ντυθείς.*

Τέλος, ένα συντακτικό γνώρισμα που διαχωρίζει την προστακτική από την οριστική και την υποτακτική, είναι οι κλιτικές αντωνυμίες αντικειμένου που ακολουθούν τους τύπους της προστακτικής, ενώ προηγούνται των τύπων της οριστικής και της υποτακτικής.

(32) Π.χ. Γράψε τού το. (προστακτική)

Του το έγγραφο. (οριστική)

Να του το γράψεις. (υποτακτική)

Η εν λόγω γραμματική αναφέρει κι άλλες τροπικότητες, δηλαδή κι άλλους ειδικούς τρόπους μέσω των οποίων παρουσιάζουμε το περιεχόμενο μιας πρότασης και μπορούμε να εκφράσουμε επιθυμία, υποχρέωση, ικανότητα. Οι τροπικότητες αυτές εκφράζονται με διάφορους συνδυασμούς συνδέσμων, χρόνων, εγκλίσεων, με απρόσωπα ρήματα κ.ά.

Μία τέτοια περίπτωση είναι οι υποθετικοί λόγοι, που διακρίνονται σε αυτούς του πραγματικού και του αντίθετου του πραγματικού, όπου στην υπόθεση χρησιμοποιείται οριστική έγκλιση και στην απόδοση χρόνοι όπως ο ενεστώτας, ο μέλλοντας ή η υποτακτική και η προστακτική έγκλιση.

Η ευχετική τροπικότητα, που χρησιμοποιείται για να εκφράσουμε μια επιθυμία, σχηματίζεται με προστακτική, υποτακτική ή εισάγεται με τα μόρια *μακάρι, που.*

Η υποχρέωση εκφράζεται με διάφορους τύπους του απρόσωπου ρήματος *πρέπει* και υποτακτική έγκλιση. Το ρήμα αυτό σε συνδυασμό με μια συμπληρωματική πρόταση στην υποτακτική μπορεί να εκφράσει, επίσης, την πιθανότητα, αφού ισοδυναμεί με την έκφραση *είναι πιθανό να.*

Τέλος, με το απρόσωπο ρήμα *μπορεί* και υποτακτική εκφράζουμε τη δυνατότητα, ενώ με το προσωπικό ρήμα *μπορώ* και υποτακτική την ικανότητα ή την άδεια/ παραχώρηση.

Η γραμματική της Κατσούδα (2018:138) αναφέρει πως δεν υπάρχει πλήρης αντιστοιχία ανάμεσα στην έγκλιση και την τροπικότητα, καθώς μπορεί ένας τύπος της οριστικής να εκφράζει διαταγή

(33) Π.χ. *Έφυγες.*

που ισούται με την προστακτική «Φύγε!» ή απαγόρευση

(34) Π.χ. *Ευχαριστούμε που δεν καπνίζετε!*

που ισούται με τη φράση «Μην καπνίζετε!».

Συμπερασματικά, παρατηρούμε πως κάποιες επιστημονικές γραμματικές δίνουν έμφαση στον όρο *τροπικότητα* και τονίζουν πως οι εγκλίσεις είναι ο τρόπος μέσω των οποίων την εκφράζουμε. Γίνεται αναφορά στις εγκλίσεις των νέων ελληνικών οι οποίες δημιουργούνται από τη μορφολογική διαφοροποίηση των καταλήξεων των ρηματικών τύπων και μέσω των μορίων *να*, *ας* και *θα* και των αρνητικών μορίων *μην* και *δεν*. Κυρίως, όμως, γίνεται αναφορά στις λειτουργίες που εξυπηρετούν οι εγκλίσεις, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες εκφράζουμε τροπικότητα και στα είδη της τροπικότητας. Η τελευταία δηλώνεται κυρίως μέσω της υποτακτικής και της προστακτικής έγκλισης, όμως υπάρχει αναντιστοιχία έγκλισης και τροπικότητας, καθώς η κάθε έγκλιση μπορεί να εξυπηρετεί διαφορετικές σημασιολογικές λειτουργίες.

Οι επιστημονικές γραμματικές συμφωνούν με τις σχολικές γραμματικές ως προς τη μορφολογία των εγκλίσεων και με τη γραμματική του γυμνασίου ως προς τον ορισμό της τροπικότητας και τις διάφορες λειτουργίες των εγκλίσεων. Συγκριτικά όμως με τη γραμματική του δημοτικού και τα σχολικά του εγχειρίδια παρατηρείται διαφοροποίηση, καθώς στα τελευταία δε γίνεται αναφορά στην έννοια της τροπικότητας και στις ποικίλες λειτουργίες των εγκλίσεων. Επομένως και οι δραστηριότητες των εν λόγω εγχειριδίων αφορούν κυρίως στη μορφολογία των ρημάτων που σχετίζονται με τις εγκλίσεις και όχι τόσο στον λειτουργικό τους ρόλο.

Ο προβληματισμός που προκύπτει σχετικά με τους όρους «έγκλιση» και «τροπικότητα» και αφορά στους μαθητές του δημοτικού σχολείου, είναι ότι διδάσκονται τις εγκλίσεις και τη μορφολογία του ρήματος που σχετίζεται με αυτές,

χωρίς όμως να διδάσκονται τον λειτουργικό τους ρόλο. Διδάσκονται τη βασική λειτουργία κάθε έγκλισης, χωρίς όμως να δίνεται η δυνατότητα να αντιληφθούν οι μαθητές και άλλες λειτουργίες των εγκλίσεων ή πως κάθε έγκλιση μπορεί να επιτελεί πολλαπλές λειτουργίες.

Πιο συγκεκριμένα, αναφέρονται στα τυπικά προβλήματα που προκύπτουν κατά τον σχηματισμό των εγκλίσεων, αλλά και ποιες αναγνωρίζονται ως εγκλίσεις ή ποιες πληρούν τα μορφολογικά κριτήρια μιας έγκλισης.

Στα σχολικά εγχειρίδια και τη γραμματική του δημοτικού σχολείου και του γυμνασίου δεν αναφέρονται οι προβληματικές περιπτώσεις σχετικά με τις εγκλίσεις, σε αντίθεση με κάποιες επιστημονικές γραμματικές και τους γλωσσολόγους, που αναφέρουν στα επιστημονικά τους κείμενα τις δυσκολίες που προκύπτουν κατά τη μελέτη του ρηματικού συστήματος.

Η διδασκαλία των εγκλίσεων στο δημοτικό σχολείο και οι ορισμοί σχετικά με τη λειτουργία των εγκλίσεων διαφοροποιείται από άλλες σχολικές γραμματικές, αλλά και από τις επιστημονικές γραμματικές, όπου συνήθως οι δύο όροι συνεξετάζονται και γίνεται πιο σαφής η διαφοροποίηση ανάμεσα στον γραμματικό και τον λειτουργικό ρόλο του ρηματικού συστήματος.

1.5 Ζητήματα σχετικά με την γραμματική κατηγορία των εγκλίσεων

1.5.1 Ζητήματα σχετικά με το λόγο ύπαρξης των εγκλίσεων

Χρησιμοποιούμε διαφορετικούς τύπους του ρήματος για να δείξουμε αν η πράξη που περιγράφουμε είναι πραγματική/βέβαιη (οριστική) ή επιθυμητή/ αβέβαιη (υποτακτική) ή ακόμα αν απαιτούμε την πραγματοποίησή της (προστακτική). Οι διαφορετικοί αυτοί ρηματικοί τύποι λέγονται εγκλίσεις (Φιλιππάκη-Warburton, Γεωργιαφέντης, Κοτζόγλου & Λουκά 2009, 141).

Ένα άλλο ζήτημα που τέθηκε από τους Ρούσσου & Τσαγγαλίδη, (2010) είναι οι βουλευτικές προτάσεις. Είναι προτάσεις που εκφράζουν την επιθυμία, τον σχεδιασμό ή

ευχή. Είναι αντικείμενα ρημάτων όπως: θέλω, μπορώ, σκοπεύω, κλπ. Βρίσκονται πάντα σε υποτακτική και είναι υποκείμενα σε απρόσωπα ρήματα όπως: πρέπει, είναι ανάγκη κ.λπ. Δεν είναι σαφές αν οι βουλητικές προτάσεις είναι σε υποτακτική και, ως εκ τούτου, ξεκινούν με το *να*, ή αν ξεκινούν με το *να*, και στη συνέχεια εκφράζονται σε υποτακτική.

Συνεπώς, το κύριο ερώτημα που τίθεται είναι αν πρέπει να συνεχίσουν να υπάρχουν κατηγοριοποιήσεις όπως οριστική, υποτακτική κτλ., γνωρίζοντας τις σημαντικές διαφορές μεταξύ μορφολογίας και σημασίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, μπορεί να χρειαστεί μια περιγραφή βασισμένη κυρίως στα τυπικά (μορφολογικά, συντακτικά) χαρακτηριστικά των ρηματικών τύπων και μετά στον συνδυασμό τους με στοιχεία όπως *να*, *θα*. Τα κοινά χαρακτηριστικά δεν ορίζουν απαραίτητα ότι πρέπει να ανήκουν στην ίδια κατηγορία (όποια και *να* είναι αυτή), καθώς οι διαφορές τους εξακολουθούν να εμφανίζονται.

Απομένει να διερωτηθούμε αν και σε ποιο βαθμό είμαστε έτοιμοι να κάνουμε αναλύσεις και ερμηνείες που υπερβαίνουν την παραδοσιακή γραμματική, από την άποψη της θεωρίας και της γλωσσικής εφαρμογής, όπως στην περίπτωση της γραφής της σχολικής γραμματικής.

Ο Τσαγγαλίδης (2017) αναφέρει, σχετικά με τον σημασιολογικό ορισμό μιας έγκλισης, όπως η οριστική, ότι πολλές φορές δεν εκφράζει το πραγματικό, ενώ κι η υποτακτική χρησιμοποιείται πολλές φορές από τον ομιλητή σε περιστάσεις που θεωρεί πως αληθεύουν. Επίσης, ο συνδυασμός των τροπικών μορίων (*θα*, *να*, *ας*) με τους 'ιστορικούς χρόνους' προκαλεί προβλήματα, καθώς ως προς τη διάκριση των εγκλίσεων η υποτακτική παρουσιάζει περιορισμούς ως προς την υπόταξή της

(35) Π.χ. *Να έγραψε το γράμμα;*

και η οριστική συχνά δηλώνει το μη πραγματικό

(36) Π.χ. *Θα έγραφε το γράμμα, θα είχε γράψει το γράμμα*

ή τη μη έκφραση της βεβαιότητας του ομιλητή γι' αυτό που λέει

(37) Π.χ. *θα έγραψε το γράμμα*

Στην περίπτωση του συνδυασμού του *θα* με παρελθοντικούς χρόνους, το πρόβλημα είναι κυρίως σημασιολογικό, καθώς οι συνδυασμοί αυτοί δε δηλώνουν το πραγματικό, όμως δεν αμφισβητείται ότι ανήκουν στην οριστική. Αξίζει να σημειωθεί πως η έγκλιση αυτή, σε άλλες γλώσσες, κατατάσσεται στην υποθετική/δυννητική έχοντας αντίστοιχη χρήση και σημασία (Τσαγγαλίδης 2017:706).

Το μόριο *θα*, στην περίπτωση που δεν έχει μελλοντική σημασία, άρα δε συνδυάζεται με το «δεν», εκφράζει την ίδια τροπικότητα με τα μόρια *ας* και *να*

(38) Π.χ. *Θα (Να/Ας) έπινα ένα καφεδάκι τώρα.* (Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 2011:475,476).

Η ανάλυση της υποτακτικής των Βελούδη & Φιλιππάκη-Warburton (1984) έχει μορφοσυντακτικό και σημασιολογικό περιεχόμενο και η διάκριση οριστικής-υποτακτικής έχει μορφοσυντακτικό περιεχόμενο για τους Joseph & Philippaki-Warburton (1987) και για τους Philippaki-Warburton & Spyropoulos (2004). Όμως, σύμφωνα με τον Hoberland κάποια παραδείγματα αντιτίθενται στον σημασιολογικό ορισμό της υποτακτικής.

(39) Π.χ. *Τόσες μέρες και να μην το σκέφτηκα.*

Η αντίρρηση αυτή είχε προβλεφθεί κι από τους Φιλιππάκη-Warburton & Βελούδη (1984) και Βελούδη (2010:129–130).

Η σύγχυση αυτή οδηγεί στην ασυνέπεια κατά την ανάλυση του ρηματικού συστήματος και την κατάταξη των μελών του.

1.5.2 Ζητήματα σχετικά με το λόγο ύπαρξης της υποτακτικής

Εδώ και αρκετά χρόνια εγείρονται ερωτήματα σχετικά με το λόγο ύπαρξης της υποτακτικής. Όπως αναφέρουν οι Ρούσου και Τσαγγαλίδης (2010), τίθενται κάποια ερωτήματα:

- Αν είναι ο τύπος *γράφω*, πώς γράφεται το *γράφεις*;
- Αν είναι ο τύπος *να γράψω*, τι είναι το *να έγραψα*;

- Αν είναι ο τύπος *να γράψω*, τι είναι το *γράφω*;
- Αν είναι και ο τύπος *ας γράψω*, γιατί δεν εμφανίζεται ποτέ υποταγμένος;
- Είναι μορφολογική ή συντακτική κατηγορία;
- Καθορίζεται με βάση τη μορφή ή την ερμηνεία;
- Σε ποιον βαθμό μοιάζει με την υποτακτική της αρχαίας ελληνικής ή κάποιας άλλης γλώσσας; Ποια συγκεκριμένα κριτήρια πληροί;
- Βασίζεται σε κάποια συγκεκριμένη επιστημονική ή ιδεολογική παραδοχή;
- Υπάρχει επειδή πρέπει να υπάρχει; - Αν όχι, ποιο είναι το πρόβλημα;

Ένας ακόμη προβληματισμός που προκύπτει σχετικά με τις εγκλίσεις και τη μορφολογία τους, αφορά στη χρήση των μορίων *να/ας*, *θα* και στον εξαρτημένο τύπο της υποτακτικής έγκλισης.

Οι μαθητές πολλές φορές βρίσκονται σε σύγχυση, καθώς παρατηρούν το μόριο «*θα*», το οποίο γνωρίζουν πως χρησιμοποιείται στους μελλοντικούς χρόνους της οριστικής έγκλισης, να συνοδεύει παρελθοντικούς χρόνους

(40) Π.χ. *θα ήθελα*.

Επίσης, τα μόρια «*να/ας*», συνοδεύουν άλλοτε έναν εξαρτημένο τύπο του ρήματος, ο οποίος δεν μπορεί να σταθεί μόνος του στον λόγο

(41) Π.χ. *να γράφω*

και άλλοτε έναν τύπο της οριστικής έγκλισης

(42) Π.χ. *να γράφω*

δημιουργώντας τους ερωτήματα σχετικά με τον διαχωρισμό και τον σχηματισμό των εγκλίσεων.

Ο Τσαγγαλίδης (2017) αναφέρεται στο ζήτημα ορισμού της κατηγορίας της έγκλισης και ειδικότερα της υποτακτικής. Οι δείκτες *να* και *ας* αμφισβητούνται ως δείκτες έγκλισης. Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με τις εγκλίσεις και τους δείκτες

έγκλισης, η προστακτική είναι αυτή που διαφοροποιείται από τους άλλους ρηματικούς τύπους σε κάποια πρόσωπα και αναγνωρίζεται ως έγκλιση. Η υποτακτική, από μορφολογικής άποψης, δε διαφοροποιείται ως προς τις καταλήξεις της. Επομένως, είναι δύσκολο να γίνει κοινώς αποδεκτό ένα συμμετρικό σύστημα κατά το οποίο θα διακρίνεται η προστακτική και η υποτακτική βάση των τροπικών μορίων και των δεικτών άρνησης.

Η χρήση των *να/ας* με παρελθοντικούς χρόνους κατατάσσει τους συνδυασμούς αυτούς στην υποτακτική, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές αναλύσεις, καθιστώντας ένα τυπικό και όχι σημασιολογικό πρόβλημα. Η κατάταξη του τύπου *γράφω* στην υποτακτική προσπαθεί να δικαιολογήσει τους περιορισμούς στη συμπεριφορά του. Αδυνατεί να αποτελέσει το ρήμα μιας κύριας πρότασης και δημιουργεί αναπάντητα ερωτήματα.

Ο Ανδριώτης (1934) αναφέρει πως στην αρχαία ελληνική αποτελούσε ρήμα κύριας πρότασης. Ο Τριανταφυλλίδης (1941), διερωτάται γιατί το *να γράψω* και το *να έχω γράψει* είναι τύποι της υποτακτικής, ενώ το *έχω γράψει* μπορεί να στέκεται μόνο του στον λόγο. Επίσης, σε άλλες σύγχρονες γλώσσες η υποτακτική εμφανίζεται ελεύθερα στην κύρια πρόταση, όχι όμως στη νεοελληνική.

Όσον αφορά στους δείκτες *να* και *ας* τίθενται τα ερωτήματα σχετικά με τον αν είναι καθοριστική η παρουσία τους για να δηλωθεί η υποτακτική (Βελούδης & Φιλιππάκη-Warburton 1984) ή αν απλώς συνοδεύουν τύπους υποτακτικής (Τριανταφυλλίδης 1941 & Mackridge 1985).

Παράλληλα, για τους Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (2012), δύσκολα γίνεται γενικά αποδεκτή η περιγραφή του 'εξαρτημένου' τύπου ως τύπου που μπορεί να συμμετέχει άλλοτε στην οριστική και άλλοτε στην υποτακτική.

Οι Κλαίρης και Μπαμπινιώτης (2005) αναφέρουν ότι ο τύπος, για παράδειγμα, «*ας γράψει*» αναφέρεται ως περιφραστικός τύπος της προστακτικής, ενώ σε άλλες γλώσσες αναγνωρίζονται ως εγκλίσεις μόνο η οριστική και η προστακτική που διαφοροποιούνται ως προς τις καταλήξεις, ενώ η υποτακτική διαφοροποιείται μόνο σε τύπους που σχηματίζονται από το θέμα του αορίστου (π.χ. *να γράψω*). Στους τύπους με ενεστωτικό θέμα (π.χ. *να γράφω*) γίνεται διαφοροποίηση από την οριστική

όχι ως προς τις καταλήξεις, αλλά ως προς τα μόρια *να*, *θα*, *ας*. Πώς όμως τα μόρια καθορίζουν αν έχω οριστική ή υποτακτική; Το είδος της άρνησης θεωρείται κριτήριο αυτής της διαφοροποίησης, καθώς το «δεν» συνδυάζεται με οριστική και το «μην» με υποτακτική

(43) Π.χ. δεν γράφω (οριστική), *να μην* γράφω (υποτακτική)

Τέλος, η υποτακτική παρουσιάζεται άλλοτε ως ολόκληρος τύπος και άλλοτε αναφέρεται μόνο στο ρηματικό της μέρος, ενώ τα μόρια *να* και *ας* με την υποτακτική δημιουργούν τον περιφραστικό τύπο της προστακτικής.

Σύμφωνα με τον Τσαγγαλίδη (2012), η ελληνική γλώσσα διακρίνει τους μονολεκτικούς τύπους σε προστακτική και μη. Το *να* και το *ας* συνοδεύουν παρεμφατικούς τύπους όλων των ρημάτων με άρνηση *μην*.

Σύμφωνα με τους Βελούδη & Φιλιππάκη-Warburton, (1984) όπου ήταν οι πρώτοι που μίλησαν για το πρόβλημα της υποτακτικής, οι εγκλίσεις είναι η προστακτική με ιδιαίτερες καταλήξεις, η υποτακτική σε συνδυασμό με το *να/ας* και την άρνηση με *μη(ν)* και η οριστική με την παρουσία του *θα*, την άρνηση με *δε(ν)* και την απουσία τροπικών μορίων.

Οι «συντακτικές εγκλίσεις» του Τριανταφυλλίδη παραπέμπουν στα τροπικά μόρια *θα*, *να*, *ας*, όπου οι συνδυασμοί του πρώτου ανήκουν στην οριστική (Βελούδης & Φιλιππάκης-Warburton 1984), ενώ οι συνδυασμοί των δύο τελευταίων μπορούν να θεωρηθούν τύποι της υποτακτικής

Η μόνη, λοιπόν, έγκλιση που πληροί αυστηρά, τυπικά (μορφολογικά) κριτήρια είναι η προστακτική, ενώ οι άλλες παρουσιάζουν αστάθεια στα κριτήριά τους που άλλοτε αφορούν τη μορφή και άλλοτε τη χρήση/σημασία, χωρίς προσπάθεια διάκρισης σε πολλές περιπτώσεις (Τσαγγαλίδης 2017:706).

Συμπερασματικά, η υποτακτική δεν αντιμετωπίζεται πάντοτε ως έγκλιση, αλλά ως ρηματικός τύπος με θέμα αορίστου που συνοδεύεται από τα μόρια *να*, *ας* και έχει άρνηση *μην* ή ως περιφραστικός τύπος της προστακτικής, ενώ η οριστική έγκλιση συνοδεύεται από το μόριο *θα* και έχει άρνηση *δεν*.

Ως έγκλιση αναγνωρίζεται αδιαμφισβήτητα η προστακτική, η οποία διαφοροποιεί τις καταλήξεις της στους διάφορους ρηματικούς τύπους και πληροί τα βασικά κριτήρια μιας έγκλισης.

Τέλος, τα τροπικά μόρια σε συνδυασμό με παρελθοντικούς χρόνους προκαλούν προβληματισμό ως προς τις λειτουργίες των εγκλίσεων, καθώς το *θα + οριστική* δε δηλώνει πάντοτε το πραγματικό ή τη βεβαιότητα του ομιλητή για αυτό που λέει, ενώ το *να/ας + υποτακτική* δε δηλώνει πάντα την υπόταξή της.

Για τους παραπάνω λόγους γίνεται προβληματική η χρήση του όρου *έγκλιση* και παρατηρείται πλέον η χρήση του όρου *τροπικότητα* σε διάφορες νεοελληνικές γραμματικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 Ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει αν οι μαθητές της Στ' τάξης του Δημοτικού μπορούν να διακρίνουν τους ρηματικούς τύπους και να κατατάξουν τα ρήματα στις εγκλίσεις που έχουν διδαχθεί. Εξετάζοντας το θέμα και τις καταλήξεις των ρημάτων, όπως και τα μόρια *θα*, *να*, *ας* και τα αρνητικά μόρια *δεν* και *μην* που μπορεί να τα συνοδεύουν, καλούνται να αναγνωρίσουν σε ποια έγκλιση ανήκουν από μορφολογική άποψη.

Ερευνητικό ερώτημα αποτελεί, επίσης, το αν οι μαθητές αναγνωρίζουν τη λειτουργία των εγκλίσεων, έχοντας ήδη διδαχθεί πως η οριστική εκφράζει το πραγματικό, η υποτακτική το επιθυμητό και η προστακτική χρησιμοποιείται για να δώσουμε μια οδηγία ή για να προστάξουμε. Παρατηρείται συχνά πως οι μαθητές μαθαίνουν τις εγκλίσεις κυρίως μορφολογικά και δε συνειδητοποιούν πως η καθεμία χρησιμοποιείται επιτελώντας μια λειτουργία.

Συγκεκριμένα, μέσω της εργασίας θα διερευνηθεί, αν οι μαθητές συνειδητοποιούν τις πολλαπλές λειτουργίες μιας έγκλισης. Αν και εφόσον έχουν κατανοήσει τη βασική χρήση της καθεμίας, μπορούν να καταλάβουν πως επιτελούν κι άλλες λειτουργίες; Συνειδητοποιούν για παράδειγμα πως χρησιμοποιώντας την οριστική μπορούν να δώσουν μία οδηγία;

Μπορούμε να διατυπώσουμε επιγραμματικά τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- Αναγνωρίζουν οι μαθητές την έγκλιση των ρημάτων από μορφολογική άποψη;
- Αναγνωρίζουν οι μαθητές τις λειτουργίες των εγκλίσεων;
- Συνειδητοποιούν οι μαθητές πως μια έγκλιση επιτελεί πολλαπλές λειτουργίες;

- Αντιλαμβάνονται οι μαθητές πως χρησιμοποιώντας διαφορετικές εγκλίσεις μπορούν να εκφράσουν μια κοινή σημασία;
- Αντιλαμβάνονται οι μαθητές πόσοι χρόνοι έχουν υποτακτική;
- Αντιλαμβάνονται ότι η υποτακτική πρέπει να συνοδεύεται από το *να*, *ας*, *θα* κ.τ.λ.;

2.2 Μεθοδολογία έρευνας

Στην παρούσα έρευνα η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο αποτελεί μέσο επικοινωνίας μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενων. Θεωρείται σταθμισμένο, έγκυρο και αξιόπιστο εργαλείο που παρέχει πληθώρα πληροφοριών. Η ορθή σύνταξή του καθορίζει την επιτυχία της έρευνας. Η κατάλληλη δομή συμβάλλει, εξάλλου, στην αύξηση του βαθμού ανταπόκρισης του κοινού. Η χρήση του ερωτηματολογίου έχει πλεονεκτήματα σε σχέση με άλλες μεθόδους συλλογής πληροφοριών. Είναι εύχρηστο ερευνητικό εργαλείο, συμπληρώνεται χωρίς την παρουσία του ερευνητή και τα δεδομένα αναλύονται σχετικά εύκολα. Τα μειονεκτήματα αναφέρονται στη σωστή κατασκευή και δόμηση του ερωτηματολογίου ως προς τη μορφή και τη διάταξη των ερωτήσεων που θα πρέπει να είναι συμβατή με τους στόχους της έρευνας, καθώς και την επιλογή αριθμού και τύπου ερωτήσεων κατάλληλων για τη λήψη των αναγκαίων πληροφοριών. Επίσης, το ερωτηματολόγιο περιορίζει την ευελιξία των απαντήσεων και την ποικιλία των δεδομένων.

Υπάρχουν τρεις μορφές ερωτηματολογίου, το δομημένο, το ημιδομημένο και το μη δομημένο. Η χρήση κάθε μορφής επιλέγεται από το μέγεθος του δείγματος. Συγκεκριμένα, όταν το δείγμα είναι μεγάλο απαιτείται δομημένο ερωτηματολόγιο με κατάλληλα δομημένες, κλειστές ερωτήσεις που διευκολύνουν την επεξεργασία του. Το ίδιο ισχύει και για μικρό μέγεθος δείγματος. Το μη δομημένο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιείται σπάνια, οι ερωτήσεις είναι κυρίως ανοιχτές και η σειρά των

ερωτήσεων αλλάζει σύμφωνα με τη γνώμη του ερευνητή. Χρησιμοποιείται κυρίως σε έρευνες με ομάδες εστίασης και προσωπικές συνεντεύξεις. Μειονεκτεί στο ότι οι ερμηνείες των ερευνητών μπορεί να είναι διαφορετικές, δυσκολεύοντας τη στατιστική ανάλυση. Για αυτό απαιτείται εμπειρία από τον ερευνητή. Η συνήθης μορφή είναι το ημιδομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο ακολουθεί μια σαφή δομή, με ομαδοποιημένες ερωτήσεις και ευκολία στην ανάλυση στοιχείων (Cohen et al. 2007: 417-419).

Τα είδη των ερωτήσεων που χρησιμοποιούνται σε ένα ερωτηματολόγιο είναι οι ανοιχτές και κλειστές ερωτήσεις. Στις ανοιχτές ερωτήσεις ο ερωτώμενος μπορεί να αναπτύξει τις απόψεις του. Οι απαντήσεις είναι γενικευμένες και ποικίλες. Η ανάλυση των ανοιχτών ερωτήσεων γίνεται ποιοτικά. Το μειονέκτημα είναι ότι δεν κωδικοποιούνται για ανάλυση αλλά περιορίζονται σε ένα εύχρηστο αριθμό διαφόρων απαντήσεων (Cohen et al. 2007: 219). Στις κλειστές ερωτήσεις ο συμμετέχων καλείται να επιλέξει μια σειρά από απαντήσεις, οι οποίες είναι περιοριστικές. Οι απαντήσεις κωδικοποιούνται και υπόκεινται πιο εύκολα σε στατιστική ανάλυση. Οι συμμετέχοντες περιορίζονται στις προτεινόμενες επιλογές και πιθανόν να μην εκφράζουν ολοκληρωτικά τις απόψεις τους, καθώς δεν μπορούν να σχολιάσουν, να αιτιολογήσουν και αξιολογήσουν τις απαντήσεις τους. Στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιηθεί ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις.

Το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε ως προς τη μορφή του, τη γλώσσα του, τη σαφήνεια του, τη δυσκολία και την αξιοπιστία του σε μια πιλοτική δοκιμή που προηγήθηκε της κύριας δειγματοληψίας. Η δοκιμαστική έρευνα είναι ένα σημαντικό στάδιο (Oppenheim 1992) καθώς επιδιώκει να ανιχνεύσει: α) αν οι ερωτήσεις γίνονται κατανοητές, β) αν η κάθε ερώτηση εξασφαλίζει την πληροφορία για την οποία σχεδιάστηκε και γ) αν εξασφαλίζει το ενδιαφέρον και τη συνεργασία των ερωτώμενων. Μετά την παραπάνω δοκιμαστική έρευνα, το ερωτηματολόγιο θα διορθωθεί πριν την κύρια δειγματοληψία, για να εξακριβωθεί ο τρόπος λειτουργίας του και να επιτευχθεί περαιτέρω βελτίωσή του.

2.3 Ερευνητική διαδικασία και δείγμα έρευνας

Η έρευνα έλαβε χώρα μέσω τυπωμένων ερωτηματολογίων που μοιράστηκαν σε εκπαιδευτικούς στην περιοχή της Αθήνας και συγκεκριμένα στα 2^ο και 6^ο Δημοτικό σχολείο Αγίας Βαρβάρας. Στα ερωτηματολόγια απάντησαν συνολικά 28 μαθητές, που είχαν όλοι ως μητρική γλώσσα την ελληνική, ίσου αριθμού αγοριών και κοριτσιών, της έκτης τάξης του δημοτικού, που ωστόσο το ένα ερωτηματολόγιο απορρίφθηκε καθώς θεωρήθηκε ύποπτο για εξωτερική βοήθεια.

Αποτελείται από έξι ασκήσεις που περιλαμβάνουν διάφορες μεθόδους προσδιορισμού της κατανόησης της χρήσης των εγκλίσεων, των σημασιών των εγκλίσεων, της χρήσης των χρόνων. Οι ασκήσεις ήταν δομημένες με τρόπο που να φαίνεται από τις απαντήσεις, αν οι μαθητές κατανοούν πώς πρέπει να χρησιμοποιηθούν οι εγκλίσεις. Η 4^η άσκηση αποτελεί διασπαστή.

Η επεξεργασία των αριθμητικών αποτελεσμάτων έγινε με τη χρήση του προγράμματος Excel του Microsoft Office. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων φτιάχτηκαν 15 γραφήματα στο Excel και αναλύθηκαν.

2.4 Περιορισμοί έρευνας

Λόγω συγκεκριμένων δεδομένων, η έρευνα παρουσιάζει κάποιους περιορισμούς. Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μπορούν να γενικευθούν, καθώς το δείγμα της έρευνας ήταν αρκετά μικρό, ενώ δε διευκρινίστηκε κατά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων σχετικά με την κατανόηση των εγκλίσεων και της λειτουργίας αυτών, αν κάποιοι από τους μαθητές είχαν μαθησιακές δυσκολίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Άσκηση 1

Σημείωσε σε ποια έγκλιση βρίσκονται τα υπογραμμισμένα ρήματα:

1. Έγραφε, τη διεύθυνση στον φάκελο που πέταξα;

α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

2. Μην καπνίζετε!

α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

3. Ανοίγετε τα παράθυρα, σας παρακαλώ.

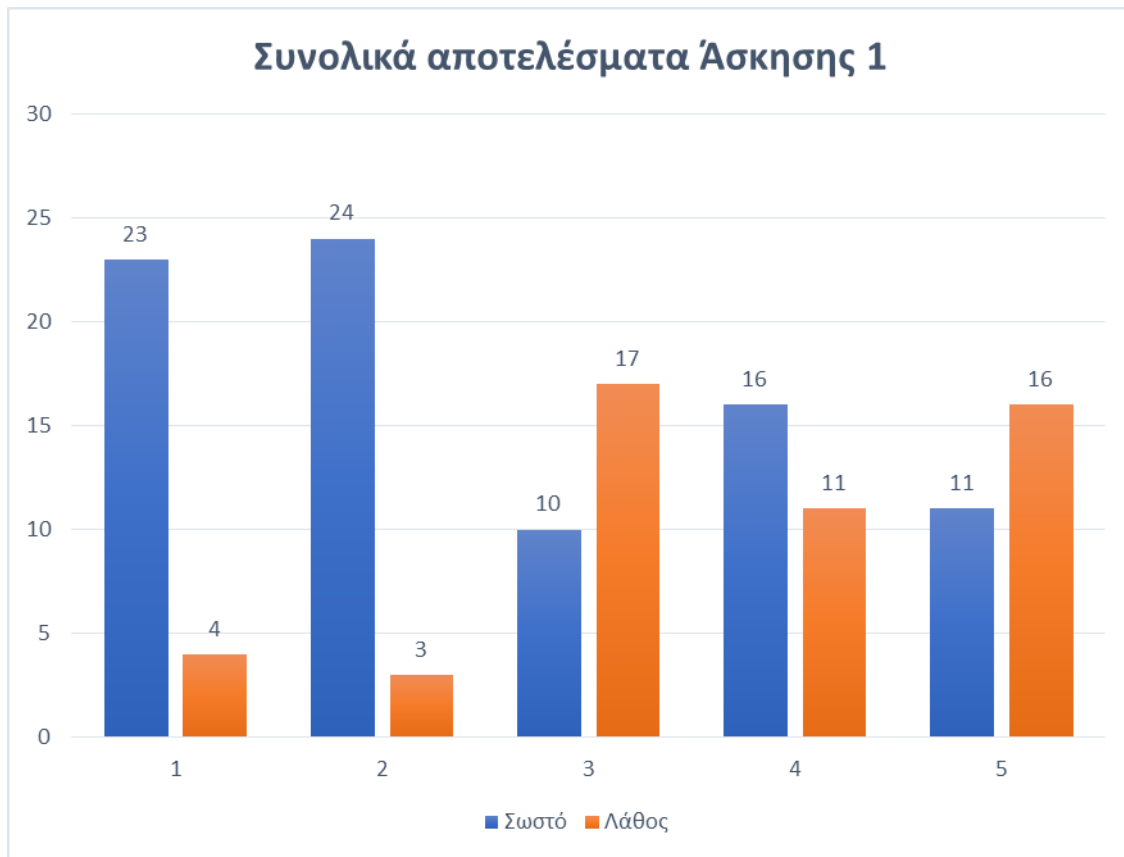
α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

4. Ας προσπαθήσουμε να λύσουμε την άσκηση.

α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

5. Δεν έρχεσαι να με δεις σήμερα;

α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

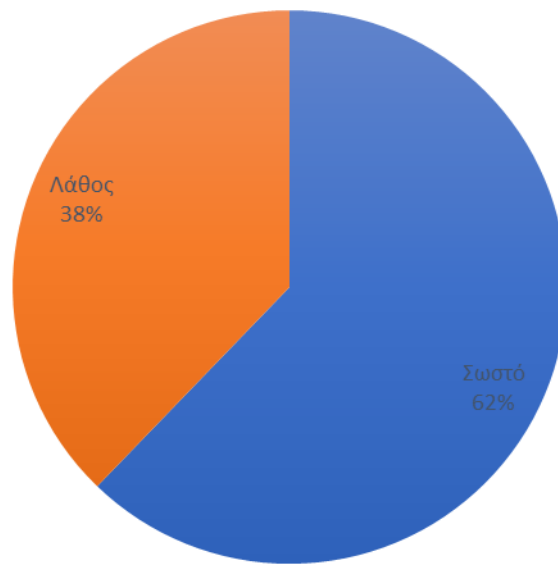

Γράφημα 3.1 Τα αποτελέσματα της άσκησης 1 ανά ερώτημα

Καθώς παρατηρούμε στο γράφημα 3.1 τα ποσοστά επιτυχίας στα δυο πρώτα ερωτήματα της άσκησης 1 ήταν πολύ μεγαλύτερα από τα ποσοστά επιτυχίας στα υπόλοιπα ερωτήματα. Αυτό, ενδεχομένως, βασίζεται στο γεγονός ότι το ερώτημα 1 της συγκεκριμένης άσκησης αποτελούνταν από ένα χαρακτηριστικό δείγμα οριστικής έγκλισης (μία ερώτηση) και το ερώτημα 2 από ένα χαρακτηριστικό δείγμα προστακτικής έγκλισης (θαυμαστικό που δίνει έμφαση στο τέλος μιας προσταγής).

Στην συνέχεια της άσκησης τα ερωτήματα δυσκολεύουν καθώς το ερώτημα 3 αφορά προστακτική ενεστώτα (ανοίγετε) και λόγω κατάληξης ενδεχομένως μπερδεύει τα παιδιά περισσότερο, το ερώτημα 4 αφορά στην υποτακτική έγκλιση με τον σύνδεσμο *ας* και το ερώτημα 5 σε αρνητική ερώτηση οριστικής έγκλισης (*δεν έρχεσαι*).

Ποσοστά επιτυχίας Άσκησης 1

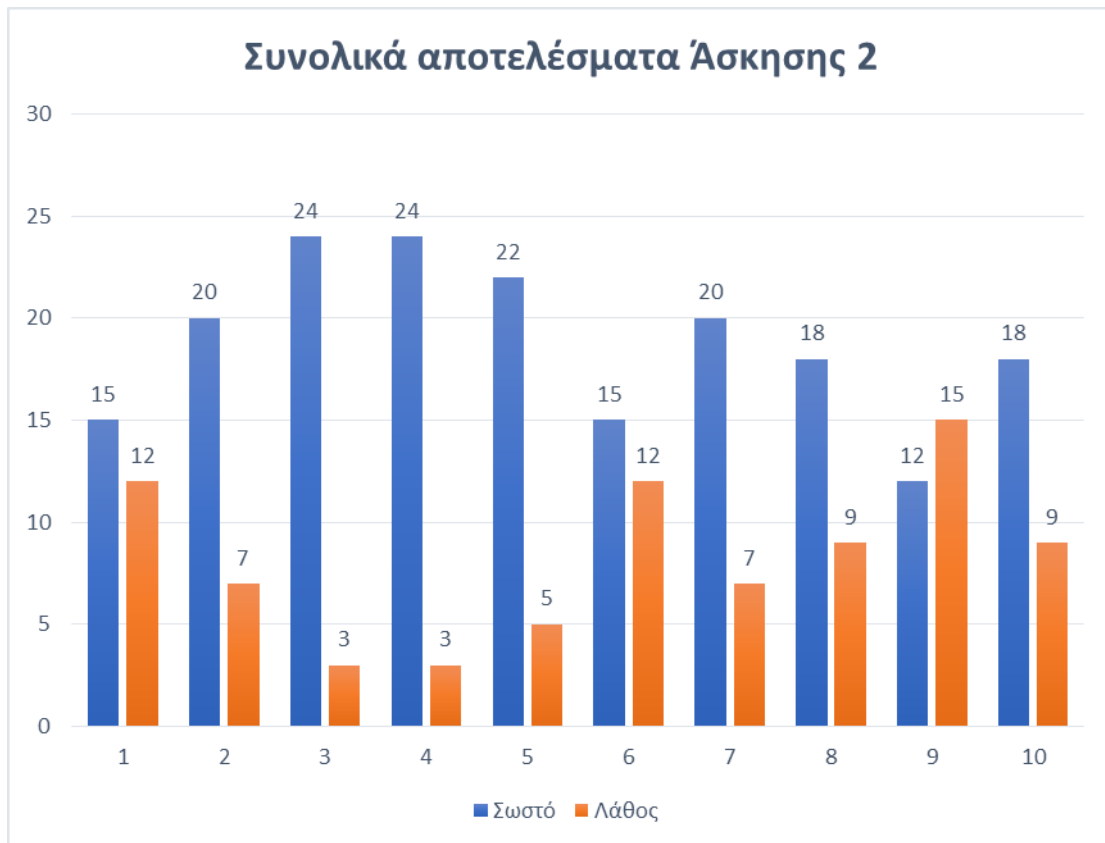

Γράφημα 3.2 Ποσοστά επιτυχίας της άσκησης 1

3.2 Άσκηση 2

Σε ποια έγκλιση βρίσκεται το ρήμα της κάθε πρότασης (οριστική, υποτακτική ή προστακτική);

1. Ας εξετασθεί τώρα ο ασθενής. (.....)
2. Μη δεχτείτε την πώληση των αγαλμάτων. (.....)
3. Θα έρθουν σήμερα το βράδυ. (.....)
4. Η γη περιστρέφεται γύρω από τον άξονά της. (.....)
5. Το πρόβλημα λύθηκε γρήγορα. (.....)
6. Η κατάσταση θα αντιμετωπιστεί με ψυχραιμία. (.....)
7. Σταθείτε πιστοί στις ιδέες σας. (.....)
8. Σε δέκα λεπτά να έχει ετοιμαστεί η αίθουσα. (.....)
9. Μη φοβάσαι τον εχθρό. (.....)
10. Μια στιγμή να ετοιμάσω το φαγητό. (.....)

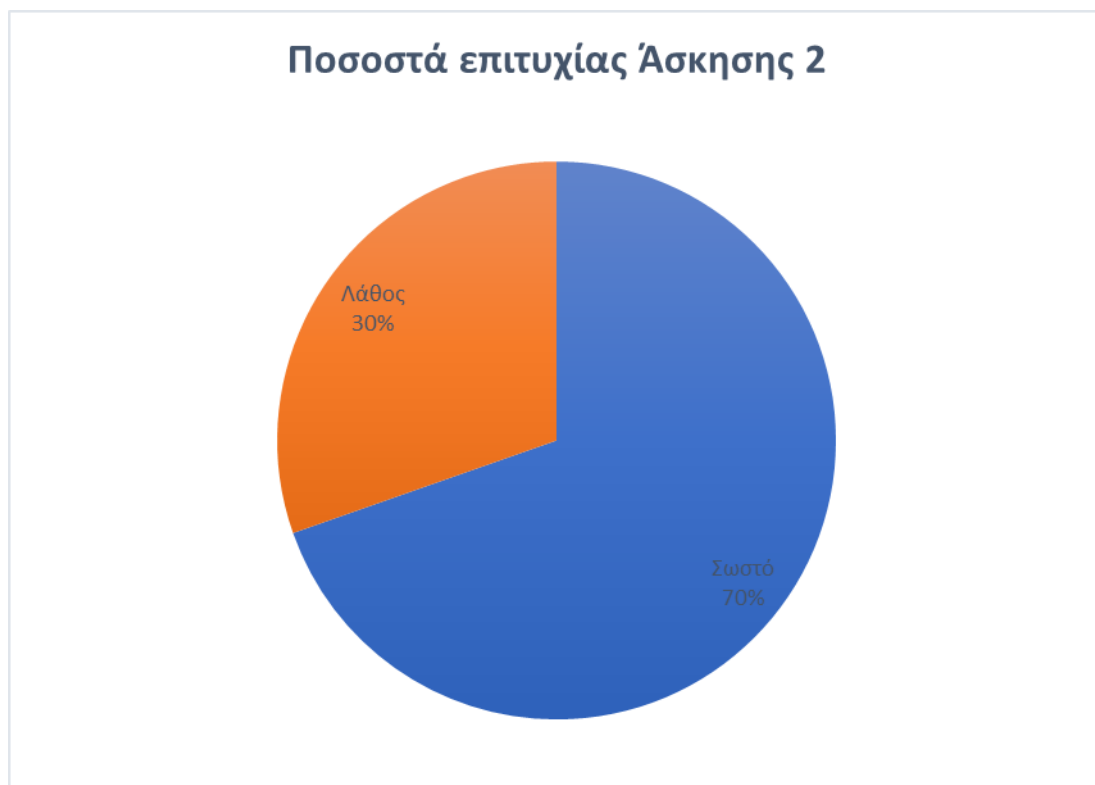

Γράφημα 3.3 Τα αποτελέσματα της άσκησης 2 ανά ερώτημα.

Καθώς διαφαίνεται στο γράφημα 3.3 τα ποσοστά επιτυχίας στα ερωτήματα 2,3,4,5 και 7 της άσκησης 2 ήταν αρκετά μεγάλα σε σχέση με τα ποσοστά επιτυχίας στα ερωτήματα 8 και 10 και ακόμα μεγαλύτερα σε σχέση με τα ποσοστά επιτυχίας στα ερωτήματα 1,6 και 9. Παρατηρώντας την άσκηση βλέπουμε ότι τα ερωτήματα 8 και 10 αφορούν στην υποτακτική έγκλιση και μάλιστα και στις δύο αυτές περιπτώσεις η υποτακτική βρίσκεται στη μέση περίπου της φράσης και εισάγεται με τον σύνδεσμο *να*. Μέσα στην άσκηση 2 υπάρχει μία, μόνο, ακόμα φράση με υποτακτική έγκλιση, αλλά αυτήν την φορά η υποτακτική βρίσκεται στην αρχή της φράσης και εισάγεται με τον σύνδεσμο *ας*. Αυτή η φράση αποτελεί το ερώτημα 1 της άσκησης και είχε αρκετά μειωμένα ποσοστά επιτυχίας, γεγονός που αν συνδυαστεί με τα αποτελέσματα της προηγούμενης άσκησης δείχνει ότι τα παιδιά δείχνουν να αναγνωρίζουν ευκολότερα την υποτακτική έγκλιση όταν αυτή εισάγεται με τον σύνδεσμο *να*. Αρκετά μειωμένα ήταν τα ποσοστά επιτυχίας και στο ερώτημα 6 που αφορούσε οριστική έγκλιση σε στιγμιαίο μέλλοντα. Η φράση με το λιγότερο ποσοστό επιτυχίας ήταν η 9^η που

αφορούσε προστακτική, αλλά το νόημα της δεν ηχούσε ξεκάθαρα ως απαγόρευση (μη φοβάσαι τον εχθρό).

Τα συνολικά ποσοστά επιτυχίας αυτής της άσκησης αγγίζουν το 70% και δείχνουν ότι τα περισσότερα παιδιά μπορούν να ξεχωρίσουν τις εγκλίσεις από τον τρόπο που αυτές παρουσιάζονται.

Γράφημα 3.4 Τα ποσοστά επιτυχίας της άσκησης 2

3.3 Άσκηση 3

Γράφω δίπλα από κάθε πρόταση την έγκλιση στην οποία βρίσκεται το υπογραμμισμένο ρήμα.

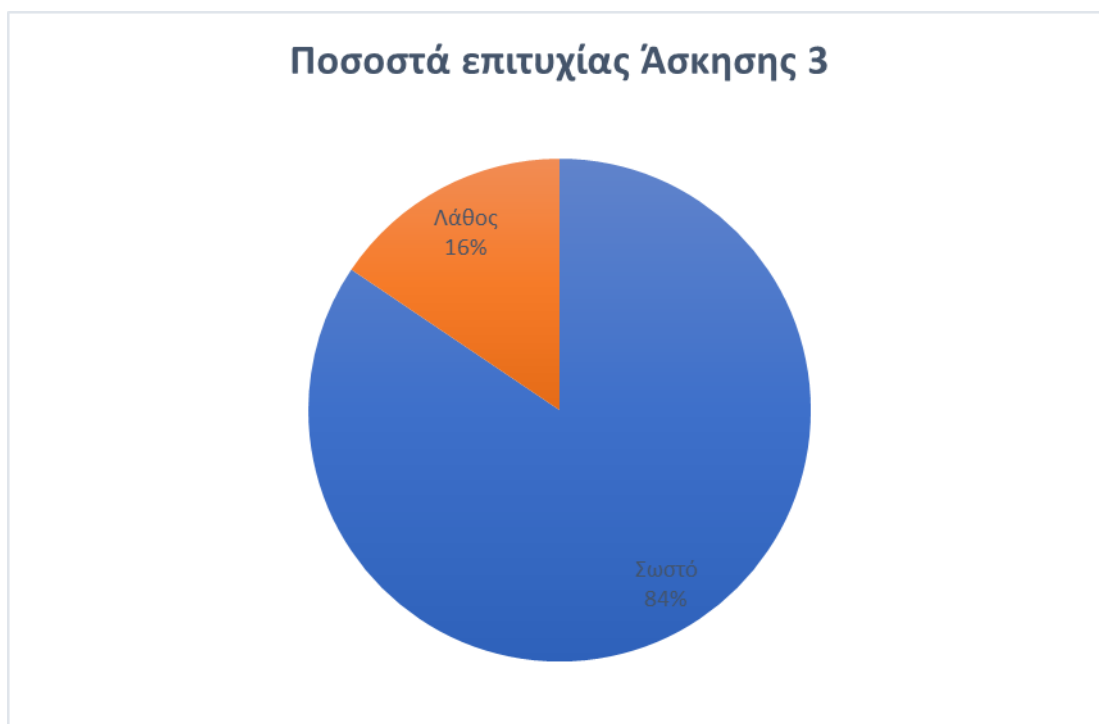
1. Να πάω εγώ, αν δεν μπορεί κάποιος άλλος. _____
2. Να είχα τελειώσει τα μαθήματά μου και θα ερχόμουν. _____
3. Προχωρήστε γρηγορότερα. _____
4. Θα μπορούσα να έρθω μαζί σας. _____
5. Περάστε στην τραπεζαρία να φάμε. _____

Γράφημα 3.5 Τα αποτελέσματα της άσκησης 3 ανά ερώτημα.

Στο γράφημα 3.5 που μας δείχνει τα ποσοστά επιτυχίας σε πέντε ερωτήματα εγκλίσεων που αφορούν την άσκηση 3 παρατηρούμε σημαντικά ποσοστά επιτυχίας. Πρέπει σ αυτό το σημείο να παρατηρήσουμε ότι στα ερωτήματα 1 και 2 της άσκησης που αφορούν την υποτακτική έγκλιση, η υποτακτική εισάγεται με το σύνδεσμο *να*, γεγονός που και πάλι μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η υποτακτική αναγνωρίζεται ευκολότερα από τους μαθητές όταν εμπεριέχει τον παραπάνω σύνδεσμο.

Το ερώτημα με το μικρότερο ποσοστό επιτυχίας είναι το ερώτημα 4, που αφορά την οριστική έγκλιση με συντελεσμένο μέλλοντα. Αν αυτό συνδυαστεί με τα αποτελέσματα του ερωτήματος 6 της άσκησης 2 παρατηρείται μειωμένη αναγνώριση της οριστικής έγκλισης στους μελλοντικούς χρόνους και όταν γίνεται η χρήση του *θα* με παρελθοντικούς χρόνους. Τα συνολικά ποσοστά επιτυχίας της άσκησης 3 αγγίζουν το 84%, γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι σε συγκεκριμένες μορφές οι εγκλίσεις αναγνωρίζονται ευκολότερα.

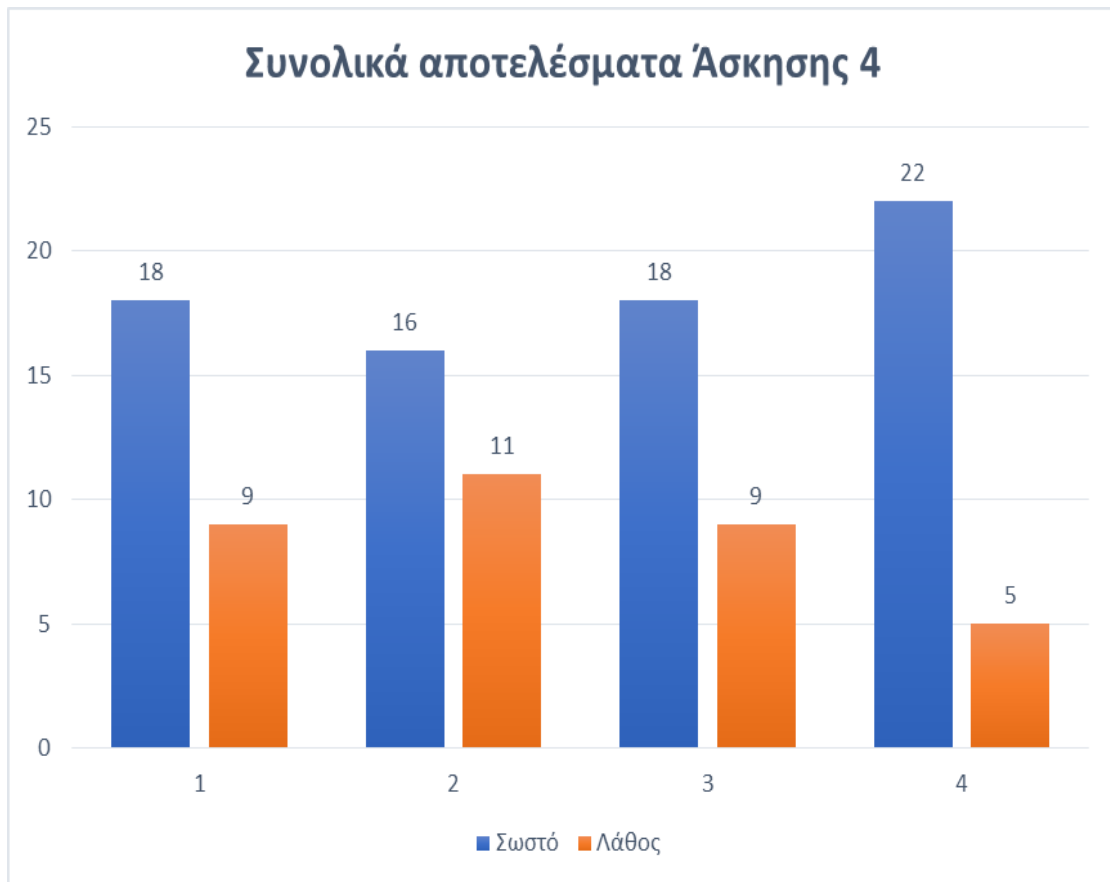
Γράφημα 3.6 Τα ποσοστά επιτυχίας της άσκησης 3

3.4 Άσκηση 4

Σχημάτισε στην παθητική φωνή στο α' ενικό πρόσωπο της οριστικής τους χρόνους των ρημάτων που ζητούνται στον παρακάτω Πίνακα.

	Ρήμα	Χρόνος	Τύπος
1.	χάνομαι	παρατατικός	_____
2.	πετιέμαι	στιγμιαίος μέλ.	θα _____
3.	χτυπιέμαι	παρατατικός	_____
4.	δανείζομαι	υπερσυντέλικος	είχα _____

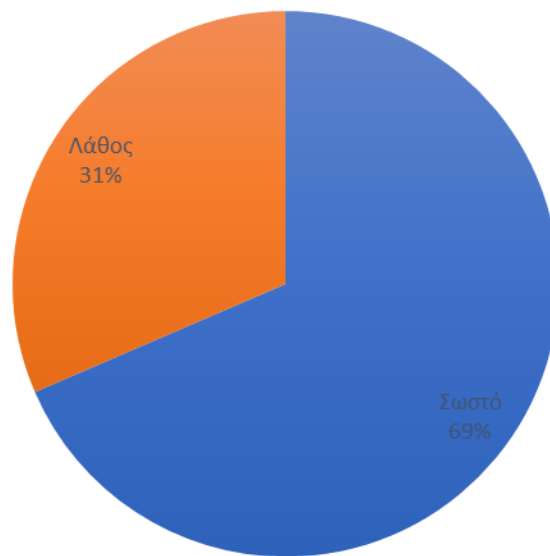

Γράφημα 3.7 Τα αποτελέσματα της άσκησης 4 ανά ερώτημα

Το γράφημα 3.7 αφορά τα συνολικά αποτελέσματα της άσκησης 4 που αναφέρεται στην παθητική φωνή, στο πρώτο ενικό πρόσωπο της οριστικής έγκλισης, διαφόρων χρόνων. Μέσα από τα αποτελέσματα, και έχοντας κατά νου τη δομή της άσκησης, συνειδητοποιούμε ότι οι μαθητές κατανοούν τους χρόνους ικανοποιητικά, αλλά τα ποσοστά αποτυχίας οφείλονται κατά κύριο λόγο στη χρήση παθητικής φωνής.

Στο παρακάτω γράφημα διαφαίνεται ότι το ποσοστό επιτυχίας της άσκησης αγγίζει μόλις το 69%.

Ποσοστά επιτυχίας Άσκησης 4

Γράφημα 3.8 Τα ποσοστά επιτυχίας της άσκησης 4

3.5 Άσκηση 5

Κυκλώνω ποια λειτουργία εκφράζει κάθε φορά το υπογραμμισμένο ρήμα.

1) Έγραφε, λες, τη διεύθυνση στον φάκελο που πέταξα;

α) πραγματικό   β) απορία

2) Να πάω εγώ, αν δεν μπορεί κάποιος άλλος .

α) παραχώρηση   β) αβέβαιο

3) Ανοίγετε τα παράθυρα, σας παρακαλώ.

α) προσταγή   β) παράκληση

4) Δεν έρχεσαι να με δεις σήμερα;

α) βεβαιότητα   β) παράκληση

5) Ας προσπαθήσουμε να λύσουμε την άσκηση.

α) προτροπή   β) επιθυμητό

6) Μην καπνίζετε!

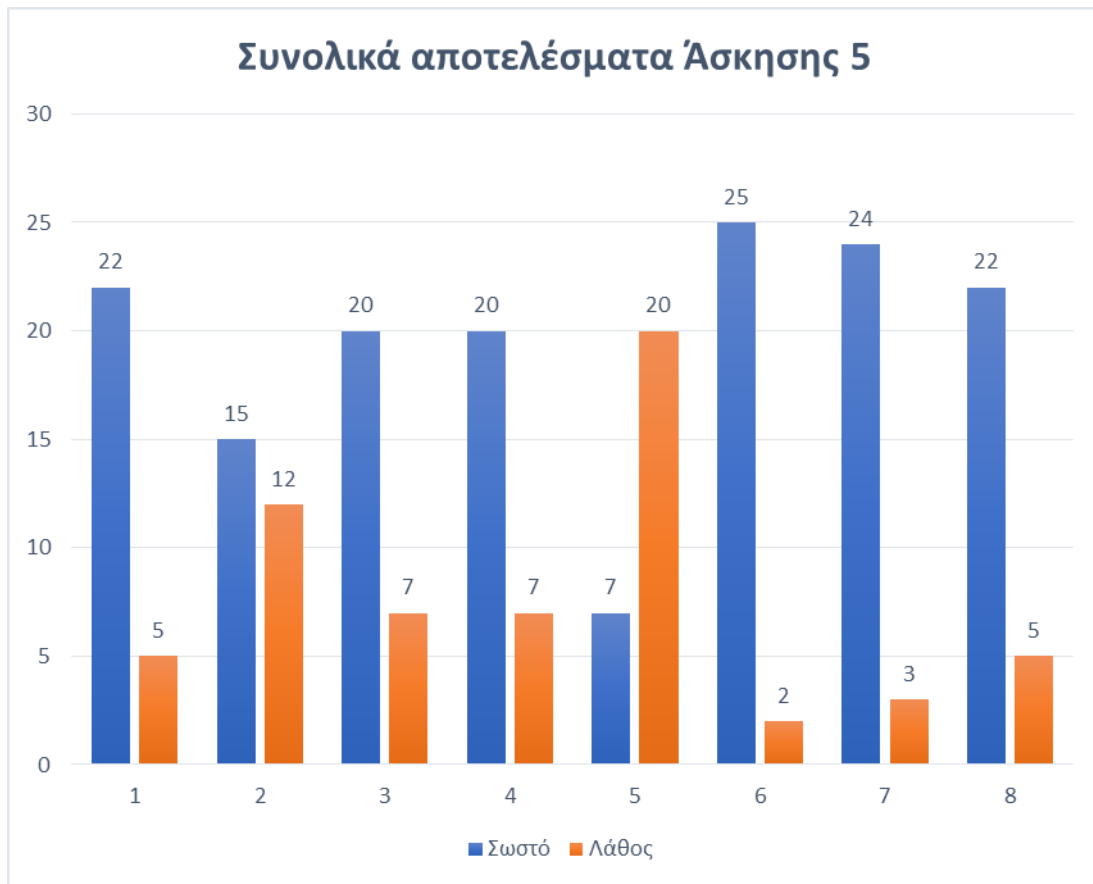
α) αβέβαιο   β) προσταγή

7) Προχωρήστε γρηγορότερα.

α) προσταγή   β) παράκληση

8) Θα μπορούσα να έρθω μαζί σας.

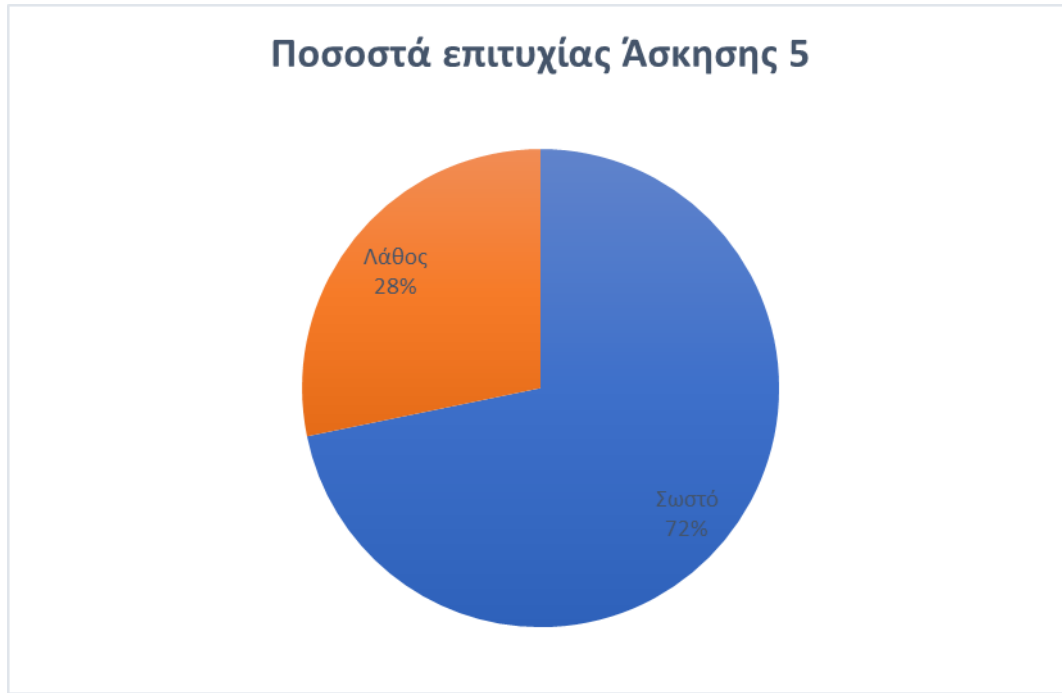
α) βέβαιο   β) δυνατότητα

Γράφημα 3.9 Τα αποτελέσματα της άσκησης 5 ανά ερώτημα

Όπως φαίνεται από το παραπάνω γράφημα 3.9, παρατηρείται αρκετά υψηλό ποσοστό επιτυχίας στην αναγνώριση της σημασίας κάθε έγκλισης. Στη συγκεκριμένη άσκηση το μεγαλύτερο ποσοστό αποτυχίας αφορούσε το ερώτημα 5, όπου έπρεπε ο μαθητής να ξεχωρίσει εάν η φράση «ας προσπαθήσουμε» φανέρωνε προτροπή ή επιθυμητό αποτέλεσμα, έννοιες αρκετά παρεμφερείς.

Το ερώτημα με τη δεύτερη κατά σειρά μικρότερη βαθμολογία ήταν το ερώτημα 2, όπου έπρεπε ο μαθητής να διακρίνει αν η υποτακτική έγκλιση φανέρωνε παραχώρηση ή αβέβαιο γεγονός. Τα συνολικά ποσοστά επιτυχίας της άσκησης 5 δείχνουν ότι ένα αρκετά υψηλό ποσοστό των μαθητών (72%) έχει κατανοήσει τις σημασίες των εγκλίσεων.

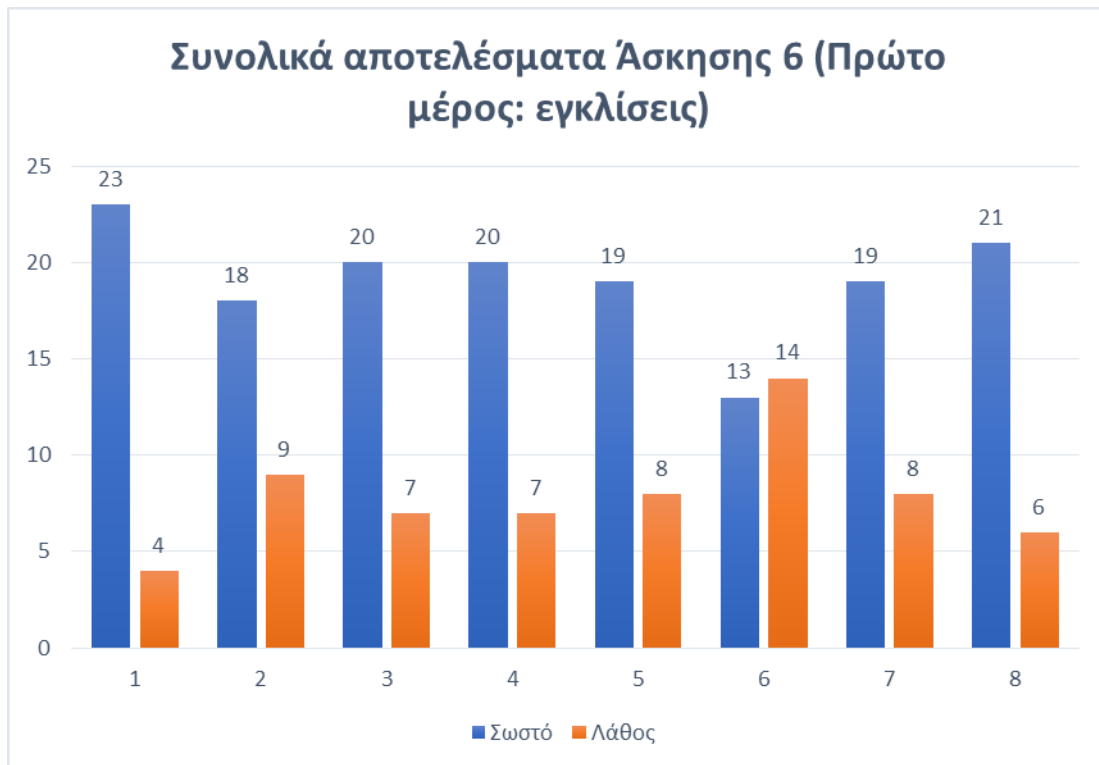

Γράφημα 3.10 Τα ποσοστά επιτυχίας της άσκησης 5

3.6 Άσκηση 6

Να βρεθεί η έγκλιση και η σημασία της στα ρήματα των παρακάτω προτάσεων λαμβάνοντας υπ' όψιν τον βοηθητικό Πίνακα 2 στο τέλος του φυλλαδίου.

1. **Φέρε** μου αμέσως εκείνο το βιβλίο. (_____) (_____)
2. **Φέρε** μου λίγο εκείνο το βιβλίο. (_____) (_____)
3. Σε παρακαλώ, **φέρε** μου εκείνο το βιβλίο. (_____) (_____)
4. **Ας** μου **φέρει** κάποιος εκείνο το βιβλίο. (_____) (_____)
5. **Να μη** μου **φέρεις** τίποτα. (_____) (_____)
6. **Φέρνεις** εκείνο το βιβλίο; (_____) (_____)
7. **Θα έφερνα** το βιβλίο να το δεις. (_____) (_____)
8. Το βιβλίο το **έφερε** ο Γιώργος. (_____) (_____)

Γράφημα 3.11 Τα αποτελέσματα του πρώτου μέρους της άσκησης 6 ανά ερώτημα

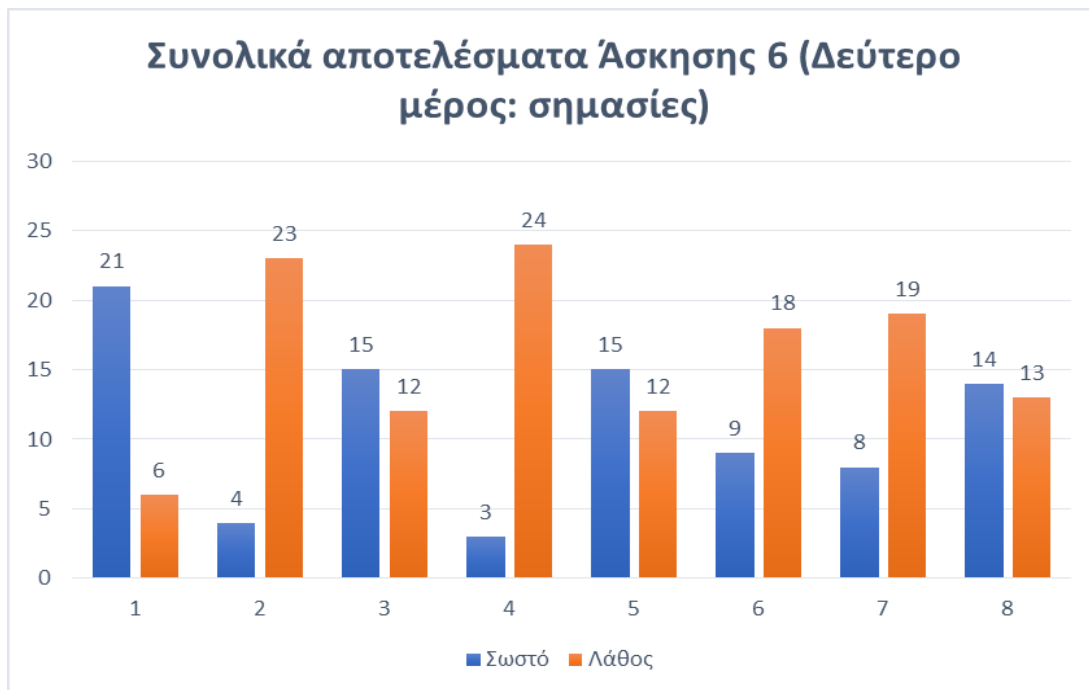
Η άσκηση 6 είναι ουσιαστικά χωρισμένη σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά την εύρεση της έγκλισης στη φράση και το δεύτερο μέρος την εύρεση της σημασίας της έγκλισης. Σύμφωνα με το γράφημα 3.11, τα ποσοστά επιτυχίας στα ερωτήματα 1,3,4,5,7 και 8 είναι αρκετά ικανοποιητικά σε σχέση με τα ερωτήματα 2 και 6. Τα ερωτήματα στα οποία εμφανίστηκε υψηλό ποσοστό αποτυχίας αφορούσαν προστακτική και οριστική σε ερώτηση.

Τα συνολικά ποσοστά επιτυχίας στο πρώτο μέρος της άσκησης ήταν 71%, γεγονός που αποδεικνύει ότι η αναγνώριση μίας έγκλισης είναι αρκετά κατανοητή διαδικασία, σε αντίθεση με την αναγνώριση της σημασίας, όπως θα δούμε παρακάτω.

Γράφημα 3.12 Τα ποσοστά επιτυχίας του πρώτου μέρους της άσκησης 6

Γράφημα 3.13 Τα αποτελέσματα του δεύτερου μέρους της άσκησης 6 ανά ερώτημα

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα, που αφορά τις σημασίες των εγκλίσεων, φαίνεται οι σημασίες των εγκλίσεων να μην έχουν γίνει κατανοητές από το μεγαλύτερο μέρος των μαθητών. Τα υψηλότερα ποσοστά αποτυχίας εμφανίστηκαν στα ερωτήματα 2,4,6 και 7 που αφορούσαν προτροπή, παράκληση και πιθανότητα.

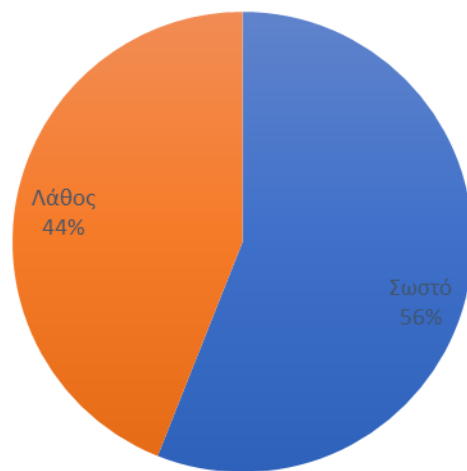
Θα πρέπει να αντιληφθούμε ότι οι έννοιες του δυνατού και του πιθανού μπορεί να είναι αρκετά συνυφασμένες στο μυαλό ενός μαθητή, και πιθανώς η συγκεκριμένη άσκηση να είχε λάθος διατύπωση.

Τα συνολικά ποσοστά επιτυχίας του δεύτερου μέρους της άσκησης είναι μόλις 41%, γεγονός που ρίχνει και τα συνολικά ποσοστά επιτυχίας της άσκησης όπως φαίνεται στο γράφημα 3.15.

Γράφημα 3.14 Τα ποσοστά επιτυχίας του δεύτερου μέρους της άσκησης 6

Ποσοστά επιτυχίας Άσκησης 6

Γράφημα 3.15 Τα συνολικά ποσοστά επιτυχίας της άσκησης 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η έγκλιση είναι η γραμματική κατηγορία μέσω της οποίας εκφράζεται η οπτική ενός ομιλητή για τη δράση που περιγράφεται σε ένα ρήμα. Επομένως, η κλίση είναι μια γραμματική κατηγορία που δημιουργεί συνθετικά ένα πρωτότυπο νόημα (Φιλιππάκη - Warburton & Σπυρόπουλος 2015).

Οι σχολικές γραμματικές δείχνουν την αδυναμία επαρκούς και ακριβούς περιγραφής του λεκτικού συστήματος των εγκλίσεων. Ιδίως η γραμματική της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού φαίνεται να περιγράφει τις εγκλίσεις με έναν αρκετά ασαφή για τους μαθητές τρόπο.

Παρόλο που οι διαθέσιμες γραμματικές χρησιμοποιούν περίπου την ίδια ορολογία, κατηγοριοποιούν τους τύπους διαφορετικά, για παράδειγμα τον αόριστο. Ίσως ένα ζήτημα στη διδασκαλία των εγκλίσεων να είναι η παιδαγωγική προσέγγιση που επιχειρείται μέσα από τις διαθέσιμες γραμματικές. Όσον αφορά τη διδασκαλία των εγκλίσεων στο παρόν εκπαιδευτικό σύστημα, είναι πολύ σημαντικό για τον εκπαιδευτικό να βοηθήσει τους μαθητές μέσω της χρήσης σύγχρονων παιδαγωγικών μεθόδων να κατανοήσουν τη διάκριση των εγκλίσεων.

Με βάση τις σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρήσεις είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να αντιλαμβάνονται ότι το παιδί θα πρέπει να μαθαίνει τη γλώσσα μέσα από το περιβάλλον του, και συνεπώς η διδασκαλία της γραμματικής δε θα πρέπει να εκκινεί απλώς από παράθεση κανόνων, αλλά αντίθετα να εκκινεί από την ίδια τη γλώσσα που χρησιμοποιούν οι μαθητές στην καθημερινότητά τους, και η διδασκαλία να έχει σκοπό την επέκταση αυτού του συστήματος (Μήτσης, 2000).

Ως εκ τούτου, από την παραπάνω αρχή θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στον προφορικό λόγο και μετά να ενσωματώνονται σταδιακά οι πιο σύνθετες γλωσσικές δομές, όπως οι εγκλίσεις. Η εξοικείωση των μαθητών με τις γλωσσικές δομές αρχικά προφορικά, πιθανώς να είναι πολύ χρήσιμη για την κατανόηση των γραμματικών κανόνων (Μήτσης, 2000).

Όσον αφορά το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή το κατά πόσον οι μαθητές αναγνωρίζουν από μορφολογική άποψη τις εγκλίσεις των ρημάτων, φαίνεται να

αναγνωρίζουν ικανοποιητικά την οριστική μέσω των καταλήξεων σε διάφορους χρόνους, πλην ίσως των μελλοντικών. Επίσης, η υποτακτική φαίνεται να αναγνωρίζεται ευκολότερα, όταν εισάγεται με τον σύνδεσμο *να* έναντι των *ας* και *να μην*. Τέλος, η προστακτική αναγνωρίζεται από τους μαθητές αρκετά εύκολα από μορφολογική άποψη, όταν περιέχει εμφατικά σημεία στίξης (θαυμαστικό).

Οι λειτουργίες των εγκλίσεων δε φαίνεται να είναι πλήρως κατανοητές από τους μαθητές. Όπως φάνηκε από τις ασκήσεις, οι μαθητές συνειδητοποιούν ότι μία έγκλιση μπορεί να έχει πολλαπλές λειτουργίες, αλλά δεν μπορούν να αναγνωρίσουν με ακρίβεια τις ξεχωριστές λειτουργίες.

Μέσα από τα ερωτηματολόγια φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι μαθητές τείνουν να εστιάζουν σε μία μορφολογική δομή ανά έγκλιση (π.χ. χρήση του *να* στην υποτακτική), και να την αναγνωρίζουν ευκολότερα. Δυσκολία φαίνεται να υπήρξε και με τη χρήση του *θα*. Δεν φαίνεται να είναι ξεκάθαρο στη σχολική γραμματική αν η χρήση του *θα* μαζί με κάποιο ρηματικό τύπο αποτελεί υποτακτική, και όπως είδαμε στην παρούσα έρευνα υπάρχει σύγχυση στους μαθητές για το πότε είναι μέρος μελλοντικού χρόνου και πότε έγκλισης.

Το δυσκολότερο μέρος της διδασκαλίας των εγκλίσεων φαίνεται να είναι η κατανόηση των σημασιών των εγκλίσεων, κατάσταση που θα μπορούσε ενδεχομένως να λυθεί με την περεταίρω χρήση προφορικού λόγου σε συνδυασμό με διδασκαλία των τροπικοτήτων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέσα από την παρούσα εργασία έγινε μία προσπάθεια να διερευνηθούν ζητήματα που σχετίζονται με την διδασκαλία των εγκλίσεων στο δημοτικό, όπως επίσης και μία προσπάθεια να αξιολογηθεί ο βαθμός στον οποίο οι μαθητές αντιλαμβάνονται τις εγκλίσεις και τις χρήσεις τους.

Όπως φάνηκε από το ερευνητικό μέρος τίθενται ερωτήματα για το κατά πόσο είναι σαφής ο ρόλος και η λειτουργία των εγκλίσεων, γεγονός που τονίζεται και από το ότι ούτε οι ακαδημαϊκοί κύκλοι δεν βρίσκονται ακόμη σε πλήρη συμφωνία για τον τρόπο διδασκαλίας τους.

Σαν μελλοντική έρευνα θα προτείναμε την περαιτέρω διερεύνηση του βαθμού κατανόησης των εγκλίσεων και τη διερεύνηση της αποδοτικότητας χρήσης νέων παιδαγωγικών μεθόδων στη διδασκαλία των εγκλίσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Agouraki, Y. 1991. *A Modern Greek complementizer and its significance for Universal Grammar*. UCL Working Papers in Linguistics 3: 1–24.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. 2007. *Research methods in education*. London: Routledge.
- Haberland, H. 2010. Mood in Greek. Στο B. Rothstein & R. Thieroff (επιμ.), *Mood in the Languages of Europe*. John Benjamins, 473–91. Amsterdam & Philadelphia.
- Holton, D., Mackridge, P. & Warburton-Φιλιππάκη, E. 1999. *Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας*, μτφ. Β. Σπυρόπουλος. Αθήνα: εκδ. Πατάκης.
- Joseph, B. D. & I. Philippaki-Warburton. 1987. *Modern Greek*. London & New York: Croom Helm.
- Lekakou, M. & J. Quer. 2015. *Against a modal analysis of na*. Προφορική ανακοίνωση στο 12th International Conference on Greek Linguistics (Berlin, 16–19 September 2015).
- Mackridge, P. 1985. *The Modern Greek Language*. Oxford: Clarendon Press
- Oppenheim, A. 1992. *Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement*, London, Pinter.
- Philippaki-Warburton, I. & V. Spyropoulos. 2004. *A change of mood: The development of the Greek mood system*. Linguistics 42: 791–817.
- Roussou, A. & A. Tsangalidis. 2010. *Reconsidering the ‘Modal Particles’ in Modern Greek*. Journal of Greek Linguistics 10, 45–73
- Ανδριώτης, Ν. 1934. Υπάρχει υποτακτική στα νέα ελληνικά; *Νέα Εστία* 15: 445–50.
- Βελούδης, Γ. & Ε. Φιλιππάκη-Warburton. 1984. Η υποτακτική στη νέα ελληνική. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 4: 151–65.

Διακογιώργη, Κ. 2009α. *Γλώσσα Δ' Δημοτικού Πετάω με τις λέξεις: Βιβλίο Μαθητή*. α' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_d/math/1_teyxos/s_75-85.pdf

Διακογιώργη, Κ. 2009β. *Γλώσσα Δ' Δημοτικού Πετάω με τις λέξεις: Τετράδιο Εργασιών*. α' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_d/ergas/t_a/s_33-48.pdf http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_d/ergas/t_a/s_49-64.pdf

Διακογιώργη, Κ. 2009γ. *Γλώσσα Δ' Δημοτικού Πετάω με τις λέξεις: Βιβλίο Μαθητή*. β' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_d/math/2_teyxos/s_49-64.pdf

Διακογιώργη, Κ. 2009δ. *Γλώσσα Δ' Δημοτικού Πετάω με τις λέξεις: Τετράδιο Εργασιών*. β' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_d/ergas/t_b/s_1-30.pdf

Θωμόπουλος, Γ. 1945. *Γραμματική της Νεοελληνικής Κοινής*. Αθήνα.

Ιντζίδης, Ε. κ.ά. 2010α *Γλώσσα Γ' Δημοτικού Τα απίθανα μολύβια: Βιβλίο Μαθητή*. β' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_c/c_mat_2.pdf

Ιντζίδης, Ε. κ.ά. 2010β *Γλώσσα Γ' Δημοτικού Τα απίθανα μολύβια: Τετράδιο Εργασιών*. β' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_c/c_erg_2.pdf

Ιορδανίδου, Α. 2004α. *Γλώσσα Στ' Δημοτικού Λέξεις...Φράσεις...Κείμενα: Βιβλίο Μαθητή*. β' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_st/st_mat_2.pdf

Ιορδανίδου, Α. 2004β. *Γλώσσα Στ' Δημοτικού Λέξεις...Φράσεις...Κείμενα: Τετράδιο Εργασιών*. α' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_st/st_erg_1.pdf

Ιορδανίδου, Α. 2011α. *Γλώσσα Ε' Δημοτικού Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι: Βιβλίο Μαθητή*. α' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_e/e_mat_1.pdf

Ιορδανίδου, Α. 2011β. *Γλώσσα Ε' Δημοτικού Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι: Τετράδιο Εργασιών*. α' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_e/e_erg_1.pdf

Ιορδανίδου, Α. 2011γ. *Γλώσσα Ε' Δημοτικού Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι: Βιβλίο Μαθητή*. β' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_e/e_mat_2.pdf

Ιορδανίδου, Α. 2011δ. *Γλώσσα Ε' Δημοτικού Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι: Τετράδιο Εργασιών*. β' τεύχος. Αθήνα: ΙΤΥΕ http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/glossa_e/e_erg_2.pdf

Κατσούδα, Γ. 2018. *Σύγχρονη Πρακτική Γραμματική τσέπης* (14^η έκδοση). Αθήνα: Άγκυρα.

Κλαίρης Χρ., Μπαμπινιώτης Γ. (Σε συνεργασία με τους Μόξερ Αμαλία, Μπακάκου-Ορφανού Αικατερίνη, Σκοπετέα Σταύρο). 2005. *Γραμματική της Νέας Ελληνικής, Δομολειτουργική-Επικοινωνιακή*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπαμπινιώτης, Γ. 2017. *Σύγχρονη Σχολική Γραμματική για όλους*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Ρούσσου, Α. & Α. Τσαγγαλίδης. 2010. Περιγραφικές, θεωρητικές και ρυθμιστικές (αν)-αντιστοιχίες: η νεοελληνική υποτακτική. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 30: 529–40.

Τριανταφυλλίδης, Μ. κ.ά. 1941. *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*. Αθήνα: ΟΕΣΒ.

Τσαγγαλίδης, Α. 2012. Ρηματικές κατηγορίες για την περιγραφή της νέας ελληνικής. Στο Γαβριηλίδου, Ζ., Α. Ευθυμίου, Ε. Θωμαδάκη και Π. Καμπάκη-Βουγιουκλή (επιμ.) *Selected Papers of the 10th International Conference of Greek Linguistics*, 1164-1169. <https://www.icgl.gr/el/>

Τσαγγαλίδης, Α. 2017. Οι νεοελληνικές εγκλίσεις και η τυπολογία της έγκλισης. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 37: 701-712.

Φιλίππακη-Warburton, Ε. κ.ά. 2011. *Γραμματική Ε' & Στ' Δημοτικού*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Χατζησαββίδης, Σ. & Α. Χατζησαββίδου. 2010. *Γραμματική νέας Ελληνικής γλώσσας, Α', Β', Γ' Γυμνασίου*. Αθήνα ΟΕΔΒ. <http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ-ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

Φύλο : Αγόρι Κορίτσι

Τάξη: _____

Περιοχή: _____

Μητρική γλώσσα: _____ Άλλη γλώσσα: _____

Άσκηση 1: Σημείωσε σε ποια έγκλιση βρίσκονται τα υπογραμμισμένα ρήματα.

1) Έγραφε, τη διεύθυνση στον φάκελο που πέταξα;

α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

2. Μην καπνίζετε!

α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

3. Ανοίγετε τα παράθυρα, σας παρακαλώ.

α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

4. Ας προσπαθήσουμε να λύσουμε την άσκηση.

α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

5. Δεν έρχεσαι να με δεις σήμερα;

α) οριστική   β) υποτακτική   γ) προστακτική

Άσκηση 2: Σε ποια έγκλιση βρίσκεται το ρήμα της κάθε πρότασης (οριστική, υποτακτική ή προστακτική) ;

Ας εξεταστεί τώρα ο ασθενής. (.....)

Μη δεχτείτε την πώληση των αγαλμάτων. (.....)

Θα έρθουν σήμερα το βράδυ. (.....)

Η γη περιστρέφεται γύρω από τον άξονά της. (.....)

Το πρόβλημα λύθηκε γρήγορα. (.....)

Η κατάσταση θα αντιμετωπιστεί με ψυχραιμία. (.....)

Σταθείτε πιστοί στις ιδέες σας. (.....)

Σε δέκα λεπτά να έχει ετοιμαστεί η αίθουσα. (.....)

Μη φοβάσαι τον εχθρό. (.....)

Μια στιγμή να ετοιμάσω το φαγητό. (.....)

Άσκηση 3: Γράφω δίπλα από κάθε πρόταση την έγκλιση στην οποία βρίσκεται το υπογραμμισμένο ρήμα.

α) Να πάω εγώ, αν δεν μπορεί κάποιος άλλος. _____

β) Να είχα τελειώσει τα μαθήματά μου και θα ερχόμουν. _____

γ) Προχωρήστε γρηγορότερα. _____

δ) Θα μπορούσα να έρθω μαζί σας. _____

ε) Περάστε στην τραπεζαρία να φάμε. _____

Άσκηση 4: Σχημάτισε στην παθητική φωνή στο α' ενικό πρόσωπο της οριστικής τους χρόνους των ρημάτων που ζητούνται στον παρακάτω Πίνακα.

	Ρήμα	Χρόνος	Τύπος
1.	χάνομαι	παρατατικός	_____
2.	πετιέμαι	στιγμιαίος μέλ.	θα_____
3.	χτυπιέμαι	παρατατικός	_____
4.	δανείζομαι	υπερσυντέλικος	είχα_____

Άσκηση 5: Κυκλώνω ποια λειτουργία εκφράζει κάθε φορά το υπογραμμισμένο ρήμα.

A) Έγραφε, λες, τη διεύθυνση στον φάκελο που πέταξα;

α) πραγματικό   β) απορία

B) Να πάω εγώ, αν δεν μπορεί κάποιος άλλος .

α) παραχώρηση   β) αβέβαιο

Γ) Ανοίγετε τα παράθυρα, σας παρακαλώ.

α) προσταγή   β) παράκληση

Δ) Δεν έρχεσαι να με δεις σήμερα;

α) βεβαιότητα   β) παράκληση

Ε) Ας προσπαθήσουμε να λύσουμε την άσκηση.

α) προτροπή   β) επιθυμητό

Στ) Μην καπνίζετε!

α) αβέβαιο   β) προσταγή

Ζ) Προχωρήστε γρηγορότερα.

α) προσταγή   β) παράκληση

Η) Θα μπορούσα να έρθω μαζί σας.

α) βέβαιο   β) δυνατότητα

Άσκηση 6: Να βρεθεί η έγκλιση και η σημασία της στα ρήματα των παρακάτω προτάσεων λαμβάνοντας υπ' όψιν τον βοηθητικό πίνακα στο τέλος του φυλλαδίου.

Φέρε μου αμέσως εκείνο το βιβλίο. (_____) (_____)

Φέρε μου λίγο εκείνο το βιβλίο. (_____) (_____)

Σε παρακαλώ, **φέρε** μου εκείνο το βιβλίο. (_____) (_____)

Ας μου **φέρει** κάποιος εκείνο το βιβλίο. (_____) (_____)

Να μη μου φέρεις τίποτα. (_____) (_____)

Φέρνεις εκείνο το βιβλίο; (_____) (_____)

Θα έφερνα το βιβλίο να το δεις. (_____) (_____)

Το βιβλίο το **έφερε** ο Γιώργος. (_____) (_____)

Βοηθητικός πίνακας

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	
Παραδείγματα	Η οριστική φανερώνει
Κοιτάζει το γαλάζιο πουλί.	πραγματικό
Το νερό της θάλασσας δεν πίνεται .	πραγματικό-βέβαιο
Θα έδινα τα πάντα, για να πετύχω.	το δυνατό
Ο Πέτρος δεν είναι μέσα. Θα παίζει στην αυλή. (=ίσως παίζει)	πιθανό
Μακάρι να μην τον γνώριζα	ευχή
Δεν έρχεσαι αύριο μαζί μου στη δουλειά;	παρακλήση
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	
Παραδείγματα	Η υποτακτική φανερώνει
Αν βρω λίγο χρόνο, θα ζωγραφίσω.	το ενδεχόμενο
Ας γίνω πρώτα καλά, και ύστερα βλέπουμε.	το επιθυμητό
Εδώ ας σταθώ κι ας ξαποστάσω .	προτροπή
Ας έρθει κι αυτός, αφού το θέλει.	παραχώρηση
Ας πάει στο καλό.	ευχή
Τότε να δεις τι αξίζω.	το δυνατό
Να το πω; Να μην το πω; Τι να κάνω;	απορία
Και να έρθει και να μην έρθει , εγώ θα πάω.	το πιθανό
Να μη μου ξαναμιλήσεις.	προσταγή
ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	
Παραδείγματα	Η προστακτική φανερώνει
Ανοίξτε τα παράθυρα.	προσταγή
Προσκύνα , Λιάκο, τον πασά.	προτροπή
Μη φωνάζετε έτσι.	απαγόρευση
Λυπήσου με, Θεέ μου.	παρακλήση
Σύρε , παιδί μου, στο καλό.	ευχή
Λέγε , λέγε, πέτυχες το σκοπό σου.	έντονη περιέργεια